

Evžen Esteřák, advokát ve službách státu

► Tereza Poláčková

Úvod

Předkládaný příspěvek¹ má za cíl popsat životní osudy JUDr. Evžena Esteřáka (1891–1958), olomouckého advokáta a komunistickým režimem perzekvovaného účastníka druhého zahraničního odboje, který byl zatím v odborné literatuře bohužel spíše vynecháván (či zmíněn pouze okrajově), a zasadit je do celkového dějinného kontextu. Pozornost bude stručně věnována i Esteřákovu synovi, který se též zapojil do zahraničního odboje, během kterého mimo jiné absolvoval i parašutistický výcvik.

Evžen Esteřák se narodil dne 25. května 1891 v Olomouci jako jedno z pěti dětí matce Antonii Esteřákové² a otci Janu Esteřákovi³. Evžen měl dva starší bratry, Jana (nar. 8. července 1883), Rudolfa⁴, starší sestru Marii, provdanou Šolcovou, (nar. 11. srpna 1887) a mladší sestru Martu, provdanou Toulou, (nar. 17. ledna 1893).⁵

Jan Esteřák, otec Evžena, si po vyučení otevřel vlastní obchod, kde následně se svou manželkou poctivě pracoval. Toto úsilí přineslo své ovoce, když jim postupně pomohlo k většímu majetku.⁶ Rodina z počátku žila v centru Olomouce

1 Zpracování příspěvku bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2023_011).

This publication was made possible thanks to targeted funding provided by the Czech Ministry of Education, Youth and Sports for specific research, granted in 2021 to Palacký University Olomouc (IGA_FF_2023_011).

2 Antonie Esteřáková, roz. Struhačová, se narodila 14. 11. 1856 v Sezemicích u Pardubic a zemřela v Olomouci 28. 3. 1932. Archiv Ludka Párala (dále jen „ALP“), rodokmen, nestránkováno. Luděk Páral je pravnukem Evžena Esteřáka.

3 Jan se narodil 26. 6. 1856 na Vsetíně a zemřel v Olomouci 9. 7. 1948. Tamtéž.

4 Přesné datum narození bratra Rudolfa není z dostupných pramenů patrné.

5 ALP, *Rodinná kronika*.

6 Tamtéž.

Eugen Esterák 25.5.1891 - 29.3.1958, foceno v březnu 1936

Obr. 1: Evžen Esterák st., 1936 (archiv Ludka Párala)

v Ostružnické ulici čp. 42, v Evženových čtrnácti letech jeho otec zakoupil dům se zahradou v tzv. Úřední (nebo i Úřednické) čtvrti, kam se Esterákoví záhy přestěhovali.⁷ V tomto domě žijí potomci Jana a Antonie Esterákových dodnes.

Evžen v roce 1901 dokončil obecnou školu,⁸ ze které následně přešel na olomoucké klasické gymnázium (dnešní Slovanské gymnázium v Olomouci).⁹ Po jeho vystudování a úspěšném složení maturity v roce 1909 nastoupil na Právnickou fakultu v Praze,¹⁰ kterou dokončil v listopadu 1914. Během vysokoškolského studia ho otec podpořil ve výjezdu na studijní pobyt na University College v Londýně, kde strávil celkem devět měsíců.¹¹ Není tedy divu, že Esterák ovládal mimo češtiny a němčiny také anglický jazyk.¹²

7 Tamtéž.

8 Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond 305 – Ústředna Státní bezpečnosti, sign. 305-662-3/94, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

9 BARTOŠ, Luděk (ed.). *Vzděláván budiž: 135 let Slovanského gymnázia. 100 let od založení České reálky*. Olomouc: Slovanské gymnázium Olomouc, 2002, s. 207.

10 ALP, certifikát o imatrikulaci.

11 ALP, *Rodinná kronika*.

12 ALP, vojenská knížka, s. 2.

Rakousko-uherská armáda

Závěr Esteřákova studia byl poznamenán vypuknutím první světové války. Do armády byl odveden 4. července 1914 a byl zařazen do jednoroční důstojnické školy ve Steyru.¹³ Dne 5. srpna 1915 nastoupil do válečné služby.¹⁴ Během pobytu ve Steyru Esteřák onemocněl a musel se odebrat do nemocnice v Praze, kde mu byl operován zánět slepého střeva. Následně byl přeložen na rekonvalescenční oddělení v Českých Budějovicích, kde poté pokračoval ve vojenské službě. Měsíc též působil v Tyrolích, následně přešel na italskou frontu do pole k horské houfnicové baterii, kde strávil třináct měsíců. V době své vojenské služby v červnu 1917 zároveň složil zkoušku z účetnictví u Zemského účetního dvora¹⁵ v Praze, a to přestože se na zkoušku připravoval pouze individuálně.¹⁶ Ve stejném roce podstoupil Esteřák plynový kurz.¹⁷ Dalším odborným výcvikem tou dobou ovšem neprošel.¹⁸ V lednu 1918 odjel z vojenské služby na dovolenou, aby se mohl oženit se svojí první manželkou Janou Šípkovou (více k první manželce Evžena Esteřáka v další kapitole).¹⁹

Zpět ale k Esteřákovu vojenskému působení v rakousko-uherské armádě. Na italské frontě nebyla z počátku situace pro Rakousko-Uhersko vůbec příznivá. Italové měli zejména početní převahu, se kterou se musela rakousko-uherská vojska pokusit vyrovnat. Boje se většinou odehrávaly v obtížném horském terénu, nejednalo se tedy o přímou linii jako například na východní frontě.²⁰

Popis českého vojáka v rakouské armádě během první světové války není vůbec jednoduchý. Situace se totiž velmi lišila na východní frontě, kde rusofilní čeští vojáci často odmítali bojovat proti slovanským bratrům a snažili se co nejdříve padnout do zajetí Ruska, zatímco na italské frontě se Češi stávali velmi urputnými bojovníky proti jim velmi známému nepříteli. Obrazů o Česích ve válce vzniklo mnoho („Češi přeběhlíci“), většinou se ale jednalo spíše o nacionalistickou propagandu, která neměla příliš silný základ v realitě.²¹

Nicméně již od jara 1918 docházelo v armádě k oslabení morálky, k čemuž přispívali zejména vojáci propuštění z ruského zajetí, mezi kterými se často objevovali bolševici, anarchisté, separatisté nebo různí sabotéři. Tito navrátilci zosnovali hned

13 Absolvoval ji v období 4. 7. 1914 – 4. 8. 1915, dělostřelecký pluk 42. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (VÚA–VHA), Sbíрка kvalifikačních listin (dále jen „Sb. KL“), Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

14 Tamtéž.

15 ALP, *Rodinná kronika*.

16 ALP, vysvědčení o státní zkoušce účetnické z 27. 6. 1917.

17 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část I, 31. 1. 1947.

18 ALP, vojenská knížka, s. 3.

19 ALP, *Rodinná kronika*.

20 ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a Velká válka 1914–1918*. Praha: Lidové noviny, 2001, s. 125.

21 Tamtéž, s. 146–148.

několik vzpour, které propukaly po celém území rakousko-uherské monarchie. Vojáci byli také často podvyživení, chybělo jim základní vybavení a šířila se mezi nimi různá onemocnění.²²

Když se 31. července 1918 po tříměsíční dovolené Esterák vrátil zpět na frontu do Tyrolska, uvažoval, jak ze své pozice rakousko-uherskou armádu sabotovat. Ve svých pozdějších vzpomínkách popsal, jak v armádě v té době narůstala nespokojenost, Češi se často vzdávali Italům, aby mohli vstoupit do československých legií, a ti, kteří takovou příležitost ke zběhnutí neměli, se alespoň snažili narušovat vojenskou disciplínu a dostat se jakýmkoliv způsobem z fronty. Esterák tedy spolykal prášky, aby onemocněl, kvůli čemuž se 30. srpna vrátil do Prahy. Dle jeho popisu v rodinné kronice Šípkových v té době „hromadně onemocnělo“ mnoho Čechů a Jihošlovánů, se kterými v armádě působil. Konec války a vznik samostatného Československa tedy Esterák sledoval přímo v Praze.²³

Jana Esteráková Šípková

Dne 6. ledna 1918 se Evžen Esterák v evangelickém kostele ve Velké Lhotě oženil s o dva roky starší Janou²⁴ Šípkovou (19. prosinec 1889–8. březen 1945).²⁵ Jana s Evženem se seznámili v Praze v létě 1913, kdy spolu začali trávit více času, během kterého se Evžen připravoval na státní zkoušky a Jana na lycejní maturitu a kreslířskou státní zkoušku. Z počátku společně relativně často cestovali. V lednu 1914 odjeli na týden do Mnichova, v létě stejného roku pak i s Janinou sestrou vyrazili na jih k městu Piran. Odtud skupina podnikla výlet do Puly, během kterého je na moři potkala bouře. Dle Esterákových slov *málo nescházelo a loď byla by snad za bouře se potopila*.²⁶ Dále vzpomínal, že po návratu z Puly do Piranu uslyšeli první zprávy o potenciálním válečném napětí. Nicméně ještě zvládli společně odcestovat do Grady, odkud chtěli dále pokračovat do Benátek. Přes hranice ovšem nebyl Evžen puštěn a musel v Gradě čekat, než se Jana po pár dnech z Benátek vrátí. Poté se vrátil vlakem na Moravu. Po návratu domů propukla válka.²⁷

Před svatbou byl snoubencům udělen dispens od tří ohlášek a za svědky jim šli jejich otcové, Jan Esterák a Jan Šípek. Jana, která pocházela z katolické rodiny (resp.

22 Tamtéž, s. 143–144.

23 ALP, *Rodinná kronika*.

24 V matrice narozených a některých dalších pramenech je uvedena i jako Johanna Karolína.

25 Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbirka matrik jihočeského kraje, matriční kniha Velká Lhota – helvétská konfese, O 1867–1926, snímek č. 237, zápis č. 1. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/9079/237> [cit. 2020-12-13].

26 ALP, *Rodinná kronika*.

27 Tamtéž.

v katolické matrice narozených je uvedena jako katolického vyznání), během svého života přestoupila do evangelické církve.²⁸

Jana Esteráková se narodila v Telči Janu Šípkovi a Johanně Šípkové do početné rodiny.²⁹ Jana jako dívka nemohla samozřejmě chodit na místní chlapecký ústav, a musela tedy navštěvovat měšťanskou školu jako jiné dívky. Dle jejích slov dostala ona i její sestry vzdělání odpovídající jejich prostředí. Po návratu z penzionátu pomáhala v domácnosti a otcově obchodě. Jana ale toužila spíše po dalším vzdělání, díky kterému by mohla získat povolání. Stejně jako její spolužačky měla několik možností se provdat, ale patrně chtěla něco víc než jen zaopatření.³⁰

Jana Esteráková od malička ráda kreslila, v Telči navštěvovala lidovou malířnu. Chtěla být v kreslení stále lepší, a tak skončila na umělecko-průmyslové škole v Praze. Zejména z obav, zda by ji kreslení mohlo uživit, si doplnila středoškolské vzdělání a stala se profesorkou kreslení.³¹ V roce 1917 získala místo suplující učitelky na Vyšší dívčí škole v Praze.³² Období vzniku Československa již trávili manželé společně, dokud Jana v listopadu, tou dobou ve čtvrtém měsíci těhotenství, neonemocněla španělskou chřipkou. Kvůli těžkému průběhu nemoci odjela na nemocniční dovolenou do Telče, kde zůstala až do porodu syna Evžena³³ v březnu 1919.³⁴ Následně odešli do Olomouce, kam Jana žádala o přeložení do nově zřízeného lycea. Nejprve žili společně s Evženovými rodiči, než si zařídili vlastní bydlení.³⁵

Esteráková v Olomouci začala učit od školního roku 1919/1920 na Dívčím reálném gymnáziu jako první profesorka žena.³⁶ Na tomto gymnáziu vyučovala po celou meziválečnou dobu kreslení, matematiku a deskriptivní geometrii.³⁷ Význam a kvalitu jejího malířského umění dokládá i fakt, že dvacet jedna jejích obrazů se nachází ve sbírce děl Moravské galerie v Brně.³⁸

28 SOA v Třeboni, Sbírká matrik jihočeského kraje, matriční kniha Velká Lhota – helvétská konfese, O 1867–1926, snímek č. 237, zápis č. 1. In: *DigiArchiv SOA v Třeboni* [online]. [Cit. 2020-12-13.] Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/9079/237>.

29 Jana měla dva nevlastní (Josefa Šípka a Marii, provdanou Pikhartovou) a čtyři vlastní sourozence (Elu, provdanou Zapletalovou, Helenu, provdanou Kabelíkovou, Zdenku, provdanou Komzákovou, a Viktora Šípka). DRDÁCKÝ, Miloš. *Proměny telčských domů*. Praha: Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, 2013, s. 84.

30 ESTEŘÁKOVÁ, Jana. Co mi dalo mé povolání. *Ženská rada* 4/1941, s. 58. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uid:035622e0-01c2-11e8-9854-5ef3fc9ae867> [cit. 2020-12-13].

31 ESTEŘÁKOVÁ, Jana, ref. 30, s. 58.

32 ALP, *Rodinná kronika*.

33 Evžen Esterák ml. (26. 3. 1919, Telč – 11. 2. 1984, Praha), více v samostatné kapitole.

34 ALP, *Rodinná kronika*.

35 Tamtéž.

36 TICHÁK, Milan. *Olomouc rodu ženského*. Olomouc: Burian a Tichák, 2009, s. 85.

37 Připomínáme si. *Telčské listy* XXVI/2015, s. 10.

38 Sbírká on-line. In: *Moravská galerie v Brně* [online]. [Cit. 2022-04-11.] Dostupné z: <https://sbirky.moravska-galerie.cz/katalog?author=Este%C5%99%C3%A1kov%C3%A1%2C+Jana>.

Výnosem Ministerstva školství a národní osvěty z 13. října 1922 získala Esteráková tzv. definitivu, nicméně hned v březnu 1923 nastoupila z rodinných důvodů na dovolenou,³⁹ respektive na mateřskou dovolenou. Dne 16. května 1923 totiž porodila své druhé dítě, dceru Janu Helenu, později provdanou Norkovou.⁴⁰

O svém povolání se rozepsala i ve vlastním článku do periodika *Ženská rada*. Kvůli manželství a dětem se již nevěnovala umělecké tvorbě, ale zůstala učitelkou. Sama uvedla, že jí její práce byla útěchou a radostí při mnoha životních peripetiích. Zvládla tak nejtěžší okamžiky svého života; hlavně když s dětmi zůstala po rozvodu sama, měla díky svému povolání dostatečné finanční zabezpečení.⁴¹ Jana Esteráková se mimo umělecké a pedagogické činnosti a rodině věnovala i občanské aktivitě. V roce 1935 kandidovala (ačkoliv neúspěšně) do poslanecké sněmovny ze čtvrtého místa za Československou stranu národně socialistickou⁴² nebo byla činná v Sokole.⁴³

Esterák se se svou manželkou Janou rozvedl ke dni 4. února 1939 nařízením Krajského soudu v Brně.⁴⁴ Rozluka ji ovšem neuchránila před tzv. akcí E (resp. Aktion Emigranten), která začala v září 1942. Cílem bylo zatýkání příbuzných emigrantů a příslušníků československé armády v zahraničí.⁴⁵ Jana Esteráková byla zatčena nejspíš nejen proto, že její bývalý manžel byl činný v londýnském exilu, ale i protože tamtéž odešel i jejich syn Evžen Esterák ml. Jana Esteráková byla po zatčení převezena do internačního tábora Svatobořice u Kyjova, kde byla vězněna od 6. října 1942 do 29. ledna 1943.⁴⁶ Ačkoliv se jednalo o tábor s mírnějším režimem než třeba koncentrační tábory, čtyřměsíční pobyt Esterákovou poznamenal natolik, že velmi zesláblá zemřela po operaci v nemocnici v Pelhřimově 8. března 1945,⁴⁷ tedy dva roky po propuštění ze Svatobořic.

Pohřeb proběhl 11. března 1945 v evangelickém kostele v Telči.⁴⁸ Místo posledního odpočinku nalezla v Telči v rodinné hrobce, kde leží mimo jiné vedle svých

39 Jmenování. *Výroční zpráva českého dívčího lycea v Olomouci* 4/1923, s. 4.

40 ALP, rodokmen.

41 ESTEŘÁKOVÁ, Jana, ref. 30, s. 58–59.

42 Z politického zákulisí. *Moravský večerník* 102, s. 3.

43 TICHÁK, Milan, ref. 36, s. 85.

44 SOA v Třeboni, Sběrka matrik jihočeského kraje, matriční kniha Velká Lhota – helvétská konfese, O 1867–1926, snímek č. 237, zápis č. 1. In: *DigiArchiv SOA v Třeboni* [online]. [Cit. 2020-12-13.] Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/9079/237;> NA, f. MV – Londýn, sign. 2-1/228/4.

45 KUX, Jan. *Internační tábor Svatobořice*. Brno 1995, s. 34–35.

46 Jana Esteráková. In: *Památník Terezín, NKP: Databáze vězňů Internačního tábora Svatobořice 1942–1945* [online]. [Cit. 2020-12-13.] Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/sv-esterakova-jana>.

47 DRDÁCKÝ, Miloš, ref. 29, s. 84; ALP, parte Jany Esterákové Šípkové.

48 ALP, parte Jany Esterákové Šípkové.

rodičů. Na hrobce je uvedeno i jméno jejího synovce Jaroslava Zapletala,⁴⁹ letce československé zahraniční armády ve Velké Británii,⁵⁰ který zahynul 1. ledna 1945 při havárii letounu na ostrově Hoy na Orknejských ostrovech.⁵¹

Advokátní praxe a komunální politika

Evžen Esterák nejdříve vykonával soudní praxi jako kandidát advokacie u Zemského trestního soudu v Praze (23. listopadu 1918 – 22. února 1919), kde působil zejména jako zapisovatel při výsleších svědků a obviněných nebo pod dozorem vyšetřujícího soudce prováděl i samotný výslech. Jako zapisovatel byl činný i při hlavních líčeních.⁵² Po soudní praxi vykonával koncipientickou advokátní praxi od 23. května 1919 do 10. září 1919 v Telči,⁵³ následně v Olomouci u advokáta Richarda Fischera od 19. září 1919 do 18. září 1921, kde opět dosahoval uspokojivých výsledků.⁵⁴ V září 1921 Esterák úspěšně složil všechny části advokátní zkoušky u Moravskoslezského vrchního zemského soudu s prospěchem velmi dobrým.⁵⁵

Esterák se pravděpodobně specializoval zejména na trestní právo, což dosvědčuje i zmínka Šárky Bartošové v monografii *Meziválečná levice na Olomoucku*, že Esterák byl obhájcem v té době (1932–1934) stíhaného (a následně obžalovaného) Jana Kučery, který byl členem KSČ.⁵⁶ Jan Kučera byl v roce 1932 zvolen obecním zastupitelem za komunistickou stranu v Olomouci,⁵⁷ byl tedy zároveň i Esterákovým politickým protivníkem. Toto na druhou stranu jistě svědčí o Esterákově objektivitě a integritě, když se snažil bojovat za spravedlnost pro všechny, bez ohledu na vlastní názory a přesvědčení. Pro úplnost je ovšem zapotřebí dodat, že sám Esterák hovořil o Kučerovi jako o svém příteli, se kterým bylo v zastupitelstvu často jednodušší se

49 Jaroslav Zapletal (1911–1945), stavební inženýr, letec 311. československé perutě RAF. Pohřben je na hřbitově Ilfracombe v Anglii. MACH, Petr. Zapletal Jaroslav ml. In: *Telč* [online]. [Cit. 2021-08-03.] Dostupné z: https://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/historie/osobnosti/zapletal_jaroslav_ml.

50 MRVKA, František. Kenotaf Jaroslav Zapletal a hrob Jaroslav Zapletal. In: *Spolek pro vojenská pietní místa* [online]. [Cit. 2021-08-03.] Dostupné z: <https://www.vets.cz/vpm/31773-kenotaf-jaroslav-zapletal-a-hrob-jaroslav-zapletal/>.

51 ALP, dopis Jaroslavu Zapletalovi od Inspektorátu československého letectva ve Velké Británii z 6. 6. 1945.

52 ALP, výkaz o zaměstnání kandidáta advokacie JUDr. Eugena Esteráka u Zemského trestního soudu v Praze.

53 ALP, vysvědčení z Advokátní kanceláře JUDr. Františka Petáka v Telči.

54 ALP, vysvědčení z Advokátní kanceláře JUDr. Richarda Fischera v Olomouci.

55 ALP, úřední vysvědčení o zkoušce advokátní z 16. 9. 1921.

56 BARTOŠOVÁ, Šárka; BIEBERLE, Josef. *Meziválečná levice na Olomoucku*. Olomouc: Olomoucké vzdělávací sdružení, 2012, s. 29.

57 Kdo bude v novém zastupitelstvu města Olomouc. *Moravský večerník* 68/1932, s. 1.

dohodnout než s národními socialisty, což mu samozřejmě vytvořilo hodně potíží mezi straníky.⁵⁸

Dalším důkazem je Esterřákův článek v *Přítomnosti* z roku 1926, ve kterém popisuje problémy v trestním řízení na našem území z pohledu obhájce.⁵⁹ Z výše uvedeného mimo jiné vyplývá, že pokud si Esterřák vybral jako svou specializaci trestní právo, musel být pravděpodobně dobrým řečníkem. V období první republiky byla totiž u obhájce velmi důležitá kvalitní rétorika, aby byl schopen přesvědčit porotu (která byla v tehdejší právní systém v trestním řízení zakotvena) o svých argumentech.⁶⁰ Tomu odpovídá i fakt, že Esterřák se úspěšně účastnil i olomoucké komunální politiky.

Českoslovenští advokáti se obecně hojně účastnili politického života ve své zemi. Dá se říct, že tehdy prakticky neexistovala politická strana, která by ve svých řadách neměla zastoupeného nějakého advokáta. Dle biografických hesel lze ovšem usoudit, že politické angažování advokátů bylo místním obyvatelstvem přijímáno vesměs pozitivně.⁶¹ Evžen Esterřák byl zvolen do obecního zastupitelstva v Olomouci v roce 1927 za Národní stranu práce⁶² a v roce 1932 již za Československou stranu národně socialistickou⁶³ a členem zastupitelstva zůstal až k 12. červenci 1939.⁶⁴ Ve stejném období byl i členem městské rady.⁶⁵

Na zakládání socialistických stran se v Olomouci podíleli zejména učitelé a úředníci. Popularitu strana nabývala postupně, zejména po spojení s Národní stranou práce. Ve třicátých letech se tak národní socialisté stali třetím nejsilnějším olomouckým politickým uskupením. Evžen Esterřák byl jednou z nejvýznamnějších olomouckých postav této strany. Měli i vlastní organizaci pokrokových žen⁶⁶ (viz například výše zmíněná neúspěšná kandidatura Jany Esterřákové). V obecních volbách v roce 1932 Esterřák dokonce vedl kandidátku národních socialistů v Olomouci.⁶⁷ Byl totiž lídrem olomoucké pobočky této politické strany.⁶⁸

58 ABS, fond 302 – Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-96-2/53, protokol, 23. 2. 1950, s. 14.

59 ESTEŘÁK, Evžen. Obhájce – soudce – znalec. *Přítomnost* III/1926, s. 410–411.

60 BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií, 2009, s. 161.

61 Tamtéž, s. 163.

62 Národní strana práce působila v ČSR v letech 1925–1930. Vznikla odštěpením opozičního křídla Československé národní demokracie. BAŘINOVÁ, Kristýna. *Vývoj obecní a okresní samosprávy Olomouce v letech 1918–1945*. Nepublikovaná magisterská diplomová práce. Brno 2013, s. 58.

63 Tamtéž, s. 63.

64 Tamtéž, s. 71.

65 Tamtéž, s. 59, 66, 71.

66 TRAPL, Miloš. Transformace politických stran v Olomouci do nového státu po říjnu 1918. *Střední Morava: kulturně historická revue* 16/2010, s. 9.

67 Obecní volby v Olomouci vypsány na neděli 20. března... *Moravský večerník* 48/1932, s. 1.

68 ABS, f. Z, sign. Z-6-314-2/123, seznam zpravodajsky činných osob žijících na území ČSR, Evžen Esterřák JUDr.

Pozice Esteřáka ovšem jistě nebyla nedotknutelná. Mezi národními socialisty probíhaly ve třicátých letech pravděpodobně spory a existovala snaha se Esteřáka v komunální politice zbavit. Tak lze totiž vyložit informace z článku v Moravském večerníku, ve kterém redaktor informoval o zákulisní informaci, že národní socialisté nejsou s Esteřákovou prací spokojeni a budou požadovat jeho rezignaci na všechny funkce. Dále autor uvádí, že Esteřák je v Olomouci znám především jako odpůrce placených funkcí. Nicméně již v samotném článku autor uvedl, že k samotné rezignaci Esteřáka pravděpodobně vůbec nedojde. Na druhou stranu tato informace naznačuje, že ve straně probíhaly velké rozpory.⁶⁹ Autor každopádně předvídal správně vzhledem k tomu, že Esteřák zůstal ve všech funkcích až do vzniku protektorátu. Esteřák byl v roce 1937 také vyslán jako člen delegace z olomoucké radnice na pohřeb prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, což musela být pro všechny vyslance jistě velká pocta. Esteřák se pohřbu účastnil se starostou, náměstkou a dalšími členy městské rady.⁷⁰

V kritickém roce 1938 byl Esteřák mobilizován a přibližně na čtrnáct dnů opustil Olomouc. Dne 25. září nastoupil k náhradní baterii dělostřeleckého pluku 202 v Kežmaroku. Tam zůstal až do 13. října,⁷¹ kdy byl na základě rozhodnutí o demobilizaci odeslán zpět do Olomouce.⁷² Po mnichovské konferenci, v době tzv. druhé republiky, a samozřejmě i po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se změnilo politické klima i v Olomouci. Esteřák se aktivně zapojil do událostí, které vedly k rostoucímu napětí mezi českými a německými obyvateli města. Odmítl například v městské radě hlasovat pro stržení pomníku „prezidenta Osvoboditele“ T. G. Masaryka na náklady města a zabránil Němcům, aby mohli volně disponovat městskými penězi ve spořitelně. To byl vzhledem k nastalé situaci jistě velmi odvážný a riskantní postoj. Není tedy příliš velkým překvapením, že Esteřákovi byl vládním komisařem zakázán vstup na olomouckou radnici a musel se také každý den hlásit na gestapu. Hrozba zatčení visela ve vzduchu.⁷³

Esteřákovo působení v městské radě a olomouckém zastupitelstvu bylo oficiálně ukončeno dopisem z 12. července 1939, kdy byly všechny jeho funkce ve městě zrušeny nařízením říšského protektora von Neuratha. Zároveň byl tímto dopisem vyzván, aby do konce měsíce vrátil na radnici všechny spisy, průkazy a další věci, kterými jako zastupitel či městský radní disponoval.⁷⁴ Esteřák, oprávněně se obávající svého zatčení, ovšem 15. srpna 1939 opustil svůj olomoucký byt a území

69 Z politického zákulisí. *Moravský večerník* 294/1934, s. 2.

70 Na pohřeb presidenta Osvoboditele. *Moravský večerník* 238/1937, s. 10.

71 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

72 ALP, vojenská knížka, s. 5.

73 ALP, životopis (Jana Norková).

74 ALP, dopis Evženu Esteřákovi ze dne 12. 7. 1939 ohledně rozpuštění olomouckého zastupitelstva.

protektorátu,⁷⁵ díky čemuž těsně unikl plánovanému zatčení gestapem, a započal tak svou další životní etapu jako účastník zahraničního odboje.

Odchod do exilu a vstup do armády

Evžen Esteřák dne 13. srpna 1939 překročil hranice Polska.⁷⁶ Přímo ve stejný den podal přihlášku k československé armádě, a to v Krakově na československém konzulátě. Jako poručík dělostřelectva v záloze se stal 20. srpna 1939 příslušníkem Zahraniční vojenské skupiny československé, která vznikla v Polsku 30. dubna 1939. Po vypuknutí války se transformovala v tzv. Československý legion, v jehož čele titulárně stanul armádní generál Lev Prchala.⁷⁷

Působení Evžena Esteřáka v legionu je posléze spjato s osobou podplukovníka Ludvíka Svobody. Ve svých deníkových zápiscích z období druhé světové války Svoboda zmiňuje na několika místech právě i Esteřáka. Ten byl totiž součástí skupiny, která se Svobodou odjela na jednání do Varšavy za generálem Prchalou.⁷⁸ Toho chtěli požádat, aby před celou vojenskou skupinou prohlásil, že se podřizuje Benešovi.⁷⁹

Ludvík Svoboda se s generálem Prchalou znal již ze služby v Užhorodě. Plánoval vytvoření základní československé jednotky v Polsku a s Prchalou se shodli na tom, že odsun dobrovolníků z polského území do Francie není nejlepší řešení. Oba se pokoušeli získat souhlas polské vojenské správy s vybudováním československých vojenských jednotek v Polsku, nicméně Svoboda tak činil plně v souladu s pojetím Benešova ústředí. Tento jejich plán se každopádně do vypuknutí války nepodařil zrealizovat.⁸⁰

Ačkoliv Svoboda po Prchalovi požadoval, aby jednotka začala po napadení Polska ustupovat do Rumunska kvůli jejímu možnému zapojení na západní frontě, Prchala takovýto postup prozatím odmítl. Toto alespoň Svoboda údajně sdělil Esteřákovi. Nicméně kvůli k tomu, že Prchala krátce nato beze slova zmizel, Svoboda se ujal vedení a nařídil okamžitě pochod k rumunským hranicím.⁸¹

75 ALP, úřední potvrzení od Vládního komisaře hlavního města Olomouce z 14. 9. 1940.

76 ALP, životopis (Jana Norková).

77 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prohlášení, 23. 3. 1949.

78 Generál Lev Prchala (1892–1963) byl jedním z nejvyšších představitelů československé armády. Jeho příchod do Polska způsobil pozdvižení. Netajil se svým protibenešovským postojem a chtěl stavět na polsko-československé spolupráci, zatímco československé velvyslanectví v Polsku sázelo spíše na přesun všech Čechoslováků na západ. KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939–1945*. Praha: Karolinum, 2004, s. 53.

79 SVOBODA, Ludvík. *Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 45.

80 ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939–1945)*. Praha: Mladá fronta, 1997, s. 92–93, 98.

81 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/48–49, protokol, 23. 2. 1950, s. 9–10.

Do Rumunska nakonec Československý legion nedorazil, a to zejména kvůli ozbrojenému povstání ukrajinské menšiny v tehdejší východní Polsku.⁸² Československý legion v čele se Svobodou ustupoval tedy směrem k hranicím Sovětského svazu.⁸³ Zde byl 18. září 1939 Esterák spolu s ostatními členy skupiny zajat sovětskou armádou⁸⁴ a internován. Sám Esterák ve výsledkovém protokolu z roku 1950 uvedl, že Sověti zacházeli s Čechoslováky slušně.⁸⁵

Esterák pravděpodobně příliš detailně o podmínkách v internaci v SSSR hovořit nechtěl. Doopravdy první setkání se Sověty nebylo nijak příjemné, legie byla během zajímání pod palbou a mnozí Čechoslováci byli obráni o své věci, zejména o hodinky. Jakmile se ovšem rudoarmějci dozvěděli, že se jedná o Čechoslováky, a nikoliv o Poláky, jednali s útvarem o něco přátelštěji.⁸⁶ Během internace v SSSR nicméně Čechoslováci trpěli permanentním strádáním. Měli nedostatek potravin, vody, spánku a nedostávalo se jim ani dostatek informací ohledně současného dění.⁸⁷

Nejdříve byli ubytováni v kasárnách v Kamenci Podolském, pak je Sověti převezli zpět na polské území (Olchowce v Haliči), nicméně kvůli selhání jednání s Rumunou nakonec k převozu na západní frontu prozatím nedošlo. Byli tedy odesláni zpět na sovětské území, tentokrát do Jarmolinců,⁸⁸ kde byli ubytováni v místním klášteře.⁸⁹

V Jarmolincích byly podmínky opravdu kruté. Již pochod do tohoto starého kláštera byl velmi náročný, když při brodění hlubokým bahnem mnoho vojáků ztratilo obuv a dorazilo na místo na boso se zkrvavenými chodidly. Spát museli Čechoslováci na zemi nebo na holých pryčnách. Neměli dostatek oblečení a téměř polonazí trpěli zimou. Příkrývky chyběly. Strava byla špatná a nedostatečná. S tím souvisely i problémy s onemocněním chřipkou, s průjmami a také se zavšivením.⁹⁰

Přestože celá akce s přesunem vojenské skupiny do Sovětského svazu měla vést k zapojení na západní frontě, někteří vojáci nechtěli do Francie odjet a toužili zůstat v Rumunsku. Svoboda spolu s Esterákem a dalšími jim to ale zvládli rozmluvit a většina skupiny tak zůstala prozatím pohromadě.⁹¹ Dodejme, že na počátku listopadu 1939 byla skupina internovaných Čechoslováků přesunuta z Jarmolinců do Oranek.

82 KUDRNA, Ladislav. Českoslovenští letci v sovětské internaci za 2. světové války. *Theatrum historiae* 13/2013, s. 223.

83 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/94, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

84 ALP, vojenská knížka, s. 6.

85 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/63, protokol, 23. 2. 1950, s. 24.

86 NĚMEČEK, Jan (ed.). Zpráva špkt. Jana Krčka o československém legionu v Polsku. *Historie a vojenství* 42/1993, s. 146–147.

87 KUDRNA, Ladislav, ref. 82, s. 224.

88 Yarmolyntsi, dnešní západní Ukrajina.

89 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/63, protokol, 23. února 1950, s. 24.

90 NĚMEČEK, Jan, ref. 86, s. 152.

91 SVOBODA, Ludvík, ref. 79, s. 62.

Rozhovory Sovětů s Rumuny a Turky byly komplikované, a ačkoliv původně sovětská snaha vedla k tomu, aby Čechoslováci odjeli na západní frontu najednou, nakonec se tak stalo po menších skupinách přes Cařihrad (Istanbul). Konkrétně Esterák odjel lodí hned s první skupinou dne 20. března 1940 z Oděsy do Istanbulu. Následně odjeli do Skutari⁹² a odtud do Bejrútu. Tam už museli po lékařské prohlídce podepsat závazek pro vstup do cizinecké legie, jelikož by jinak nemohli být vpuštěni do Francie. Po příjezdu do Marseille byl Esterák 14. dubna 1940 prezentován do československé armády ve Francii.⁹³

Z Marseille byl Esterák odeslán do Paříže, kde jej vyslychal plukovník Bohumil Boček.⁹⁴ Vyslychající zejména zajímalo, jak se vytvořila jednotka v Polsku a v jakém je stavu, a také okolnosti jejich odsunu na západní frontu. Z počátku s nimi bylo zacházeno s velkou nedůvěrou; Esterák údajně zaslechl, že snad existoval nějaký telegram z vojenské správy, podle kterého měli na Blízkém východě zatknout všechny vojáky přicházející ze SSSR.⁹⁵

Po této proceduře byl Esterák přiřazen k právnímu referátu sociálního oddělení, kde zůstal necelý měsíc. Následně byl odvezen do Buloňského lesíku v Paříži, kde se připojil k výzvědné skupině Paříž jako šifrovací důstojník. Do vily, kde skupina působila, jej zavedl podplukovník Oldřich Tichý, major Karel Paleček a štábní kapitán František Fryč, přímo ve vile se pak seznámil s ostatními členy. V této skupině se učil šifrovat a dešifrovat jednoduché depeše.⁹⁶ Esterák měl nicméně pravděpodobně na mysli zpravodajskou skupinu Karel, která v té době působila v Paříži. Oldřich Tichý byl přednostou této skupiny, která prakticky fungovala jako samostatná část zpravodajské skupiny plukovníka Františka Moravce.⁹⁷

O několik dní později (dle kontextu to muselo být v červnu 1940) přišel rozkaz k evakuaci stanice z Paříže. Velitelé se stanicí jeli autem, zatímco ostatní včetně Esteráka za nimi jeli vlakem. Po obdržení informace, že Francie kapitulovala, dostali rozkaz ke spálení veškerých materiálů kromě šifrovacího pravítka a šifrovacího klíče. Vysílačka byla odvezena nákladním vozem poblíž městu Bordeaux, kde ji v opuštěné vile opět zprovoznili. Po pár dnech obnovené činnosti na novém místě je navštívili Tichý, Paleček, Fryč a poručík Hugo Weyrich, aby jim oznámili ukončení činnosti

92 Dnes Skadar, město na severu Albánie.

93 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/51, protokol, 23. 2. 1950, s. 12.

94 Ve vyšetřovacím protokolu Esterák hovoří o Bohumilu Bočkovi (1894–1952) jako o Chodském, což bylo krycí jméno tohoto důstojníka v odboji, zvolené s ohledem na jeho služební zařazení v Domažlicích v druhé polovině 30. let 20. století. Plukovník, od roku 1944 generál, je proto také uváděn jako Boček-Chodský.

95 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/44–45, protokol, 23. 2. 1950, s. 5–6.

96 Tamtéž.

97 STANĚK, Radim. *Životní osudy zpravodajského důstojníka a vojenského diplomata brigádního generála Oldřicha Tichého (1898–1990)*. Nepublikovaná magisterská diplomová práce. Olomouc 2015, s. 64.

a odchod do Velké Británie. Zároveň jim předali civilní oblečení a pasy. Před odjezdem ovšem měli složit stanici a zajet do okolí Béziers na jihu Francie, aby zkontrolovali, zda tam stále je nějaká část československé armády.⁹⁸

Ačkoliv pro tento úkol dostali dva francouzské nákladní vozy, odmítli je s tím, že důstojníci je mají použít pro odvoz svých rodin a věcí a že jim auta k poledni vrátí. Situace se bohužel rapidně zhoršila a až do sedmé hodiny čekali marně, a tak donutili francouzského řidiče, aby je na dané místo dovezl. Potřebný benzin cestou kupovali, případně si jej brali násilím. V okolí Béziers našli v ulicích mnoho zmatených příslušníků československé armády bez jakéhokoliv rádiového spojení. Esterák s kolegy tedy zprovoznil přivezenou vysílačku a navázal spojení s Velkou Británií. Díky tomu mohly být předávány zprávy ohledně evakuace vojáků včetně těch, kteří se vrátili z francouzské fronty. Jednotky byly převezeny z jihofrancouzských přístavů přes Gibraltar do Plymouthu a do Liverpoolu a odtud do parku Cholmondeley. Evakuace byla ukončena 28. června 1940.⁹⁹

Tuto verzi vyprávěl Esterák v roce 1950 po svém zatčení. O čtyři roky dříve ve svém dopise generálu Svobodovi ale napsal, že uvedené nákladní vozy si vzali důstojníci¹⁰⁰ sami, aby mohli objíždět přístavy a prchnout do Velké Británie, protože se všude hlásalo, že je vše ztraceno. Esterák s poručíkem Zdenkem Kordinou dostal za úkol odjet na jih Francie s radiostanicí, aby zjistili, zda tam nejsou nějaké československé jednotky, které by potřebovaly pomoc. Pokud by tam již nikdo nebyl, museli by oba ustoupit do Španělska. Služební vozy jim každopádně nebyly včas od velitelů vráceny, a tak byli nuceni prakticky unést řidiče s nákladním vozem a donutit ho, aby je odvezl do Béziers. Zde našli československé vojáky, zprovoznili vysílačku pro spojení s Londýnem a umožnili vůbec první volání o pomoc při evakuaci z Francie. Zbytek vojska se zdál být ztracen, Esterák ale nepřestával šifrovat za cenu vynechání spánku. Nakonec se podařilo pomoci i zbylým vojákům, za což přišel Esterákovi a jeho kolegům osobně poděkovat generál Sergěj Ingr. Následně složili radiostanici a krytí kulometnou četou odjeli z již nepřátelské Francie do Velké Británie, kde se k tomuto dění již ani slovem nevraceli.¹⁰¹

Služba ve Velké Británii na Ministerstvu národní obrany

Do československého exilu po okupaci zbytku českých zemí v březnu 1939 odcházela též inteligence, mezi vysokoškoláky šlo rovněž o absolventy právnických

98 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/45-46, protokol, 23. 2. 1950, s. 6-7.

99 Tamtéž.

100 V dopise Esteráka Prokopu Drtinovi v roce 1947 dokonce píše o Oldřichovi Tichém jako o zbabělci. NA, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-36/2/8/24, dopis Evžena Esteráka Prokopu Drtinovi, 22. 2. 1947.

101 Národní archiv, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-36/2/8/20-21, dopis Evžena Esteráka Ludvíku Svobodovi, 20. 5. 1946.

fakult. Právní vzdělání navíc měli i někteří členové exilové vlády. Bylo zapotřebí vyřešit spoustu praktických právních otázek jak při pobytu v zahraničním odboji, tak při přípravě k návratu do osvobozené vlasti. Právníci se tudíž velmi podíleli na podobě poválečné republiky.¹⁰²

Esteřák dorazil do stanového tábora v Cholmondeley 10. července 1940. Stejně jako v Polsku musel nejprve projít lékařskou prohlídkou. Už poprvé lékař jen s rozpakami schválil, že je schopen aktivní služby. Ve Velké Británii již nebyl kvůli k jeho věku (49 let) lékaři uznán schopným služby v poli. Rozhodlo se tedy, že bude pokračovat už pouze v kancelářských činnostech. Byl poslán do Londýna a přidělen k plukovníku Bočkovi¹⁰³ na I. odbor Ministerstva národní obrany československé exilové vlády.¹⁰⁴

Esteřákova vojenská kariéra nabrala na obrátkách. K 28. říjnu 1940 byl povýšen na nadporučíka dělostřelectva v záloze s tím, že v listopadu téhož roku již byl zařazen jako nadporučík justiční služby v záloze. Co se týče jeho působení na ministerstvu, v červenci 1941 byl jmenován přednostou nově vzniklého justičního a právního oddělení MNO,¹⁰⁵ kde působil, dokud se vláda nepřesunula ke konci války do Košic. V roce 1941 byl dokonce uveden na meziministerském seznamu privilegovaných osob.¹⁰⁶ V květnu 1943 byl poté Esteřák povýšen na kapitána justiční služby. Ještě v době válečného stavu a před odjezdem z Velké Británie povýšil v březnu 1945 na štábního kapitána.¹⁰⁷

Dekretem prezidenta ČSR z 26. října 1940 se zřídil Československý polní soud, první instance sídlila u velitelství I. československé brigády, Vrchní polní soud jako soud odvolací byl zřízen v Londýně. Členy byli jmenováni důstojníci, kteří měli složenou soudcovskou nebo advokátní zkoušku.¹⁰⁸ Dne 27. prosince 1940 se Esteřák stal členem Vrchního polního soudu v Londýně,¹⁰⁹ tedy uvedené odvolací instance. Dalšími soudci na tomto soudě byli nadporučík Tibor Littmann, podporučík Josef Mrázek, předsedou se pak stal nadporučík Alois Buzrla. Zatímco Esteřák s Littmannem byli původně profesí advokáti, Mrázek i Buzrla byli okresními soudci.¹¹⁰ Pro-

102 HOŘČIČKA, Emil a kol. *100 let právní služby: 100*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2018, s. 15–16.

103 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/46–47, protokol, 23. února 1950, s. 7–8.

104 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

105 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

106 VUA–VHA, Sbírká 20, sign. 20-3-8/32, zpráva meziministerské komise, 29. 1. 1941.

107 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

108 NĚMEČEK, Jan a kol. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně I (1940–1941)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2008, s. 290–291.

109 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část I, 31. 1. 1947.

110 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-6-1/153, zpráva ministra národní obrany k ustanovení polních soudů a prokuratur, 13. 1. 1941.

fesních soudců totiž nebylo v exilu dostatek, a proto se v těchto funkcích využívali i advokáti.

Esteřák se ovšem stále věnoval i úřednické pracovní náplni na ministerstvu. Později si však stěžoval, že vzhledem k jeho přísnému přístupu k řešení právních otázek nebyl příliš oblíben, a tak si nadřazení na porady raději brali jiné důstojníky, kteří byli přístupnější k vyžádanému řešení. To často vedlo k tomu, že věc nebyla vyřešena nijak.¹¹¹ V březnu 1941 se Esteřák například aktivně podílel na vyřízení anonymní stížnosti československého vojáka¹¹² (spis se nachází ve fondu s korespondencí prezidenta Beneše). Dále v témže roce zpracovával právní stanoviska, jeho odborný názor lze nalézt jak ve spise zabývajícím se brannou povinností československých občanů ve Velké Británii (bylo zapotřebí zejména vyřešit kolizi britského a československého zákona ohledně branné povinnosti, více níže), tak ve věci přechodu československých lékařů z československé armády do britských civilních nemocnic (resp. jejich platů a požitků rodinných příslušníků¹¹³), tak i k problematice uvolnění československých občanů z vojenské služby pro zaměstnání v britském válečném průmyslu.¹¹⁴ Stopy v primárních pramenech zanechal Esteřák také jako autorita správnosti opisu dopisů.¹¹⁵

V rámci náplně své práce Esteřák též vedl výslechy. Účastnil se například vyšetřování ilegálního obchodování s cigaretami se značkou Czech Forces a státní vlnkou Československa, které se objevily přímo na Ministerstvu národní obrany. Bylo zjištěno, že tyto cigarety zaslal zaměstnanec předsednictva ministerské rady Erik Stein k dalšímu rozprodání. Celá věc byla od počátku podezřelá, protože na krabičkách nebyl uveden výrobce. Příklad tabáku pro továrny byl zároveň v období války omezen a noví výrobci tou dobou nedostávali od britské vlády licence. Esteřák působil v celé záležitosti jako vyšetřovatel, s čímž měl zkušenosti již ze soudní praxe z doby před válkou. Bylo zjištěno, že Stein si cigarety objednal od britské firmy, přičemž předstíral, že jedná oficiálně jménem československé vlády. S podnikem komunikoval buď přímo ve své kanceláři, nebo prostřednictvím úředních hlavičkových papírů. Zejména panovala obava, že celá záležitost vrhne u britské vlády, nebo dokonce u britské veřejnosti na československou administrativu špatné světlo. Esteřák nemohl celou věc řešit prostřednictvím justičního aparátu československé armády, jelikož Erik Stein byl civilním zaměstnancem. Stein byl nicméně v době vyšetřování suspendován. Jak byl jeho prohřešek nakonec vyřešen, není z citovaného spisu patrné.¹¹⁶

111 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/59, protokol, 23. 2. 1950, s. 20.

112 VUA-VHA, S. 20, sign. 20-1-17, korespondence prezidenta Beneše.

113 Rodinní příslušníci vojáka dostávali požitky, zatímco zaměstnanci britských civilních nemocnic nikoliv.

114 VUA-VHA, S. 20, sign. 20-19-1/48-53, spis Nepostradatelní ve válečném průmyslu – zprošťování, 1941.

115 VUA-VHA, S. 20, sign. 20-1-1/57, opis dopisu zasláního ppor. Kordovi, 28. 8. 1941.

116 VUA-VHA, S. 20, sign. 20-25-14/3-17, spis Obchodování a výroba cigaret s vyznačením státního znaku ČSR a textu Czech Forces, 1942.

Další otázkou, kterou se Esterák taktéž zabýval, byla možnost mobilizace československého obyvatelstva na území Velké Británie. Problém byl totiž v tom, že dle britského zákona mohly cizí mocnosti na území Británie stíhat pouze vojenské osoby, nikoliv civilní. Zahájit trestní stíhání za vyhýbání se vojenské službě tedy nešlo, jelikož tyto osoby ještě součástí armády nebyly. Aby bylo vynuovení branné povinnosti možné, musela by britská vláda zmocnit spojenecké státy k výkonu vlastních právních předpisů ohledně mobilizace. To na začátku roku 1941 ovšem nebylo možné.¹¹⁷ Přihlašování do československé armády tedy oficiálně zůstalo na bázi dobrovolných přihlášek.

To bylo podle Esteráka špatně. Branné zákony československé republiky totiž zaváděly povinnou brannou povinnost a problém byl pouze v tom, že je na území cizího státu nebylo možné vynuocovat. Dle jeho názoru byl ovšem současný výklad dobrovolnosti účasti v armádě paradoxní, jelikož v době války přešla většina států od dobrovolnosti k povinnosti, zatímco československá vláda by přešla od povinnosti k dobrovolnosti. Povinnost dokládal Esterák také tím, že členové armády byli kázeňsky trestáni, vztahovaly se na ně vojenské zákony a byli stíháni vojenskými soudy. Taktéž nebylo možné, aby vojáci jen tak ze své vůle armádu opustili, což by v případě dobrovolnosti možné bylo. Dobrovolnická armáda navíc nebyla dostatečně upravena právními předpisy. Jediným Esterákovým možným řešením situace bylo propůjčení donucovací moci britskou vládou, aby povinná mobilizace mohla být vynuocována.¹¹⁸

O tyto pravomoci následně československá vláda požádala britské Ministerstvo zahraničních věcí, nicméně vyjednávání nebylo patrně jednoduché. Vláda měla problém zejména s tím, aby si Čechoslováci mohli vybrat, zda splní svou brannou povinnost v československé, nebo v britské armádě.¹¹⁹

Esterák se taktéž podílel na formulaci vládní proklamace, která vyzývala československé občany v zahraničí, kteří měli dostatečnou fyzickou zdatnost, aby se přihlásili do armády. Zároveň je v proklamaci ovšem zdůrazněno, že se jedná o jejich povinnost. Občané jsou také ujišťováni, že o ně bude během vojenské služby finančně postaráno, cizí státy s nimi budou muset jednat jako s právoplatnými československými občany a československá vláda také ponese náklady na jejich návrat do vlasti po skončení války. Vyzývání ovšem měli být pouze muži ve věku od 18 do 45 let (alespoň v tomto návrhu textu), ačkoliv v zápisech z několika schůzí je patrné, že nábor měl probíhat u mužů do 50 let.¹²⁰

Otázka mobilizace zaměstnávala československou administrativu jak v roce 1941, tak i v roce 1942. Byla tématem i meziministerské porady ve vojenské kanceláři

117 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-6-19/9–10, vojenská povinnost belgických občanů, 21. 3. 1941.

118 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-31-31/83–85, povinná služba vojenská – hlášení, 11. 12. 1942.

119 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-31-19/91–92, záznam o poradě ve věci mobilisace čs. stát. příslušníků na území Spojeného království Velké Británie a Sever. Irska, 25. 2. 1942.

120 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-6-3/61, spis Vládní proklamace k čs. stát. příslušníkům v cizině, 1942.

republiky v březnu 1942, kde se znovu řešil problém ohledně dobrovolnosti vstupu do armády. Ačkoliv se samotné MNO zastávalo dobrovolnosti, Esteřák upozorňoval, že není možné, aby vláda sama o sobě rozhodla v rozporu s branným zákonem, který stanovuje povinnost. Dále bylo nutné vymezit mezi československou a britskou vládou, které osoby mají být mobilizovány do československé armády a které mohou být odvedeny do britských služeb. Nápomocný měl být „list o výjimce“ pro osoby, které sice nenastoupily vojenskou službu v československé armádě, nicméně plnily své povinnosti v civilní službě. Ty by pak neměly být nuceny k nástupu do britské armády.¹²¹

Další činností, které se Esteřák v londýnském exilu věnoval, byla participace na vedení Československého červeného kříže (ČSČK). Tato významná organizace byla v protektorátu rozpuštěna, ale se souhlasem britských úřadů se dočkala oživení v roce 1940 právě ve Velké Británii. Československá vláda tedy rozhodla o ustanovení ČSČK s tím, že místo shromáždění delegátů zastávalo funkci nejvyššího orgánu Ministerstvo národní obrany (MNO) a Ministerstvo sociální péče.¹²² Esteřák se stal členem hlavního stanu ČSČK právě za Ministerstvo národní obrany.¹²³ Jeho jméno se tedy logicky objevuje i v zápisech ze schůzí Československého červeného kříže a lze usuzovat, že se na činnosti tohoto spolku velmi aktivně podílel.¹²⁴

V únoru 1944 byl schválen návrh na zřízení Stálé legislativní komise. Členy měli být dle návrhu ministr vnitra, ministr spravedlnosti a ministr financí a hospodářské obnovy. Nakonec své zástupce nominovala i ostatní ministerstva, za MNO se stal náhradníkem právě Esteřák. Tato komise měla za úkol zejména přípravu právních předpisů pro potřeby obnovené Československé republiky.¹²⁵

Ačkoliv to může být vzhledem k výše uvedenému překvapivé, Esteřákova ekonomická situace byla z počátku poměrně problematická. Jeho stížnosti na nedostatečné finanční zajištění došly tak daleko, že oficiálním dopisem z 11. srpna 1941 žádal prezidenta o propuštění z armády, jelikož ho vojenská služba nemohla uživit, a chtěl si tedy raději najít práci v soukromém sektoru. Dle svých slov musel poslední dva měsíce obědvat pouze chléb s okurkou a čajem z domu, aby ušetřil, přičemž jeho jediné „zbytné“ výdaje byly cigarety a jednou týdně zpravodajství v kině. Stejně tak potrhaná uniforma nebyla dostačující, ale neměl dost peněz na to, aby si opatřil novou. Ačkoliv již dlouho upozorňoval na špatnou situaci svou i dalších podřízených

121 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-31-17/60–63, zpráva pro ministra národní obrany od Evžena Esteřáka, 4. 12. 1942.

122 JUKL, Marek; MAJRICHOVÁ, Jana. *Století s Červeným křížem*. Praha: Český červený kříž, 2019, s. 45.

123 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-11-14.

124 VUA–VHA, S. 20, sign. 20-11-5/10–18, zápis první schůze Hlavního Stanu Společnosti Čs. Červeného kříže, 27. 11. 1941.

125 NA, f. Ministerstvo vnitra – Londýn, sign. 2-59/1/7, zpráva Ministerstva národní obrany pro Ministerstvo vnitra k č. j. 524/44 z 9. 3. 1944, 13. 3. 1944.

důstojníků, stále se nic nezměnilo. Neviděl tedy jiné východisko než požádat o propuštění a pokusit se uživit jiným způsobem.¹²⁶ Tento krok Esterákovi zřejmě vyšel, jelikož armádu nakonec neopustil a dočkal se i dalších příplatků k platu.

V březnu 1942 napsal ohledně svého platu dopis ministru spravedlnosti Jaroslavu Stránskému¹²⁷, kterého oslovil *Milý příteli*. V dopise popisuje složky svého platu a peripetie spojené se snahou o příplatky. Celkové vyznění textu je velmi familiární, Esterák si stěžuje na přístup některých důstojníků a vedoucích pracovníků na MNO. Ačkoliv zastával velké množství práce, které by dle jeho názoru v ČSR zastával plukovník, pobíral za to plat v podobné výši jako britská zapisovatelka, jelikož neměl dostatečnou vojenskou hodnost. Esterák zmiňuje také svoji žádost o propuštění z armády, jíž chtěl upozornit na špatnou situaci nižších důstojníků, kteří si prakticky nemají co obléct. Na základě toho si platově polepšil. Vztahy na MNO ovšem byly pravděpodobně velmi napjaté a často až konfliktní, nicméně propuštěn být neměl zejména proto, že toho „moc ví“. Dokonce údajně byla snaha odeslat jej k československým jednotkám do SSSR jako prokurátora, nenechal se ale zastrašit a na ministerstvu zůstal. Stránskému prý chtěl tímto popisem ukázat, že jeho situace není nijak jednoduchá a sám by byl raději v civilu.¹²⁸ Lze usuzovat, že tento dopis Stránskému měl Esterákovi pomoci v tom, aby měl přímluvu k lepšimu finančnímu zajištění.

Pravděpodobně nikoliv náhodou přišla ve stejném měsíci na schůzi ministerské rady dne 24. března 1942, kde se řešily funkční přídavky, řeč i na Evžena Esteráka, jemuž byl navržen příplatek 15 liber. Ministr Stránský upozornil, že navrhovaný příplatek k důstojnickým platům pro Esteráka a další důstojníky justiční služby neodpovídá jejich hodnosti a bylo by potřeba to upravit. Na to odvětil ministr Rudolf Viest, že uvedení důstojníci jsou jediní s takovým příplatkem, s tím, že jim nechtěli dát víc než jiným ve vyšších funkcích.¹²⁹ Toto potvrzuje, že plat jednotlivých příslušníků byl vázán zejména na hodnost, nikoliv na náplň práce, s čímž nebyl Esterák vůbec spokojen.

126 NA, f. MV – Londýn, sign. 2-1/945/26–29, dopis Evžena Esteráka prezidentu republiky, 11. 8. 1941.

127 Jaroslav Stránský (1884–1973) byl český právník, novinář a politik, v roce 1925 založil Národní stranu práce, ve které se regionálně angažoval i Evžen Esterák. Po událostech v Mnichově odešel do exilu, v letech 1940–1945 byl ministrem spravedlnosti v československé exilové vládě v Londýně. Podílel se na tvorbě retribučních zákonů. Patřil také k velkým odpůrcům komunistů, v únoru 1948 podal spolu s dalšími ministry na protest demisi. Po komunistickém převratu opět odešel do Londýna, kde se zapojil do exilových československých organizací. TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století*. Praha: Paseka, 1999, s. 202–203.

128 NA, f. MV – Londýn, sign. 2-1/945/71–73, dopis Evžena Esteráka ministrovi spravedlnosti Jaroslavu Stránskému, 6. 3. 1942.

129 NĚMEČEK, Jan a kol. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně II (1942)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, s. 199.

Během svého pobytu ve Velké Británii se Esteřák zamiloval do Eunice Mallett, kterou poznal v Londýně v roce 1941.¹³⁰ Vyžádal si oficiální potvrzení o svém rozvodu z roku 1939 v angličtině,¹³¹ a tak nic nebránilo tomu, aby se 17. března 1943 v Londýně znovu oženil. Eunice Mallett, dcera námořního důstojníka¹³² a učitele Alfreda Malletta (1877–1944)¹³³ a Emmy Austinové (nar. 1872), se narodila 25. srpna 1904. Eunice byla bankovní úřednicí.¹³⁴ Manželství zůstalo bezdětné.

Dne 21. února 1945 napsal Esteřák dopis svému synovi, který v té době též působil v odboji ve Velké Británii (více o Evženu Esteřákovi ml. níže), o tom, že je určen k transportu a brzy Velkou Británií opustí. Bylo tedy pravděpodobné, že už se zde nevidí, pokud náhodou Esteřák ml. ještě nedostane dovolenou. Esteřák st. sám chtěl co nejdříve odjet do osvobozeného území, a to zejména z praktických důvodů. Obával se, že kvůli vysokému věku bude pracovní uplatnění složité a čím dříve ho bude v Československu hledat, tím lépe. V dopise také syna upozornil, že pokud by dostal dovolenou až po jeho odjezdu, je možné, aby byl ubytován u Judy (tedy u jeho druhé manželky). Z dopisu obecně vyplývá, že Esteřák st. byl se svým synem v pravidelném kontaktu a že vztahy mezi nimi i s Eunice (Judy) Esteřákovou byly poměrně vřelé.¹³⁵

V Londýně působil Esteřák až do března 1945. Poté odjel z Greenocku ve Skotsku s transportem důstojníků, 18. dubna dorazil do Košic a byl přidělen k IV. odboru MNO v Košicích. Do Prahy se dostal přibližně v polovině května společně s ostatním personálem MNO z Košic.¹³⁶ Eunice tedy prozatím zůstala v Británii, do Československa měla dorazit později.

Esteřáková manželka odjela z Británie 12. října 1945, aby se usadila spolu se svým manželem v osvobozeném Československu.¹³⁷ Do Prahy přijela vlakem dne 16. října, kdy ji spolu s dalšími československými repatrianty přivítala oficiální delegace. Jednalo se o první vlnu ze tří, ve které mělo původně dorazit 431 osob, nakonec jich ovšem dorazilo jen 399, a to včetně dvaceti anglických manželek československých důstojníků. Další dva transporty byly naplánovány na konec října a listopad stejného roku.¹³⁸ Eunice spolu s manželem také v prosinci 1945 získala

130 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/94, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

131 NA, f. MV – Londýn, sign. 2-1/228/1–2, potvrzení o rozvodu Evžena Esteřáka z Ministerstva vnitra, 1. 2. 1943.

132 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/40, protokol, 23. 2. 1950.

133 Alfred Mitchelmore Mallett. In: *Mallett Family History* [online]. [Cit. 2021-11-29.] Dostupné z: <https://www.mallettfamilyhistory.org/tng/getperson.php?personID=I10457&tree=M05>.

134 Eunice Mallett. In: *Mallett Family History* [online]. [Cit. 2021-11-29.] Dostupné z: <https://www.mallettfamilyhistory.org/tng/getperson.php?personID=I10905&tree=M05>.

135 ALP, dopis Evžena Esteřáka synovi z 21. 2. 1945.

136 VUA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

137 VUA–VHA, Sb. 37, sign. 37-26-22/898, zpráva gen. Bosého pro Evžena Esteřáka, 12. 9. 1945.

138 Repatrianti z Anglie, kteří přijeli do Prahy lodí a vlakem dne 16. října 1945. *Mladá fronta* 60/1945, s. 2.

osvědčení o československém občanství, a stala se tedy plnohodnotnou československou občankou.¹³⁹

Evžen Esteřák mladší

Zajímavý životní osud ve spojení s druhým zahraničním odbojem mělo i první ze dvou dětí Evžena Esteřáka – syn Evžen, který se narodil 26. března 1919 v Telči. Vystudoval pětiletou obecnou školu a osmileté gymnázium.¹⁴⁰

V červnu 1938 byl Esteřák ml. odveden ke čtyřadvacetiměsíční vojenské službě, v jejímž rámci byl v říjnu zařazen k náhradnímu oddílu dělostřeleckého pluku 107. Následně mu byl povolen odklad až do 1. března 1939, kdy nejprve nastoupil prezenční službu, ovšem hned 15. března 1939 byl propuštěn na trvalou dovolenou.¹⁴¹

Esteřák ml. byl po maturitě zapsán ke studiu strojního inženýrství na vysoké škole v Praze, tudíž se ho také přímo dotklo rozhodnutí o uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 z nařízení říšského protektora a ocitl se ve svízelné situaci.¹⁴² Stáhl se do Prostějova ke svému strýci Janu Toulouvi, u kterého pracoval v oděvní firmě. Jakmile byl ale na jeho otce vydán zatykač a dozvěděl se, že zatčení hrozí i jemu samému, rozhodl se Esteřák ml. utéct.¹⁴³ Ačkoliv dle výpisu ze záznamů ve vojenském archivu se nemohl po uzavření škol vrátit do Olomouce kvůli perzekuci své matky,¹⁴⁴ bylo tomu doopravdy právě naopak. Jeho matka Jana Esteřáková Šípková byla zatčena a odvezena do internačního tábora po spuštění akce E, protože oba Esteřákové emigrovali z protektorátu do zahraničí, kde se zapojili do činnosti zahraniční armády.

Esteřák ml. odešel jako mnoho dalších českých a slovenských studentů na Slovensko, kde se ho ujala rodina Jaroslava Kořisty, právníka z Bratislavy. Jeho šestnáctiletá dcera Alena¹⁴⁵ již pomáhala s přechodem uprchlíků přes hranice. Toto setkání bylo pro Esteřáka ml. vsutku osudové, jelikož po válce se do Bratislavy vrátil a Alenu si nakonec vzal za manželku.¹⁴⁶ Měli spolu dvě dcery, Barbaru (nar. 24. března 1950) a Jindřišku (nar. 26. května 1955).¹⁴⁷

139 ALP, osvědčení o československém státním občanství.

140 ABS, f. 302, sign. 302-139-7/16, evidenční list: Evžen Esteřák.

141 Vojenský archiv – Centrálna registratúra Trnava (dále jen VA-CRT), sp. zn. VACR-EL/123-4-46-21/2020, výpis ze záznamů Ing. Evžena Esteřáka.

142 VA-CRT, ref. 141.

143 ABS, f. 302, sign. 302-139-7/17, curriculum vitae Evžena Esteřáka, 7. 12. 1942.

144 VA-CRT, ref. 141.

145 Alena roz. Kořistová, 20. 6. 1923 – 22. 4. 2012, dcera JUDr. Jaroslava Kořisty a Julie, roz. Čipkové. ALP, rodokmen.

146 LEIKERT, Jozef. *Daleko a přece blízko. Čeští a slovenští studenti po 17. listopadu 1939 v československé zahraniční armádě*. Praha: Naše vojsko, 2014, s. 84.

147 ALP, rodokmen.

Obr. 2: Evžen Esteřák se synem (archiv Lud'ka Párala)

Ze Slovenska zvládl Evžen ml. ilegálně překročit hranice do Maďarska, následně do Jugoslávie a přes italské území dorazil až do Francie, kde 2. března 1940 vstoupil do československé armády. Zařazen byl k 6. baterii dělostřeleckého pluku 1.¹⁴⁸ Ve Francii se mohl znovu setkat se svým otcem, se kterým si po různých poslech z formující se československé armády vyměňoval i dopisy. Esteřák st. napsal svému synovi dne 30. dubna 1940 z Paříže a potvrdil přijetí jeho dopisu (*lístek mi ten hoch předal*¹⁴⁹). Pro zaslání dopisu synovi využil například poručíka Arnošta Valentu¹⁵⁰. Ve svém vzkazu také synovi doporučil, aby zažádal o dovolenou v Paříži, kde by mohl bydlet u něj. Pravděpodobně tedy spolu už ve Francii byli v relativně blízkém kontaktu. Zároveň na syna nicméně apeloval, aby tak učinil co nejdříve, jelikož měl být v blízké době odeslán do Velké Británie.¹⁵¹

Esteřák ml. se do Spojeného království dostal 7. července 1940, a to lodí Vice-roy of India. Zde byl přidělen k 1. československé brigádě a v říjnu složil vojenskou

148 VA-CRT, ref. 141.

149 ALP, dopis dr. Esteřáka synovi ze dne 30. 4. 1940.

150 Arnošt Valenta (25. 10. 1912 – 31. 3. 1944), letec RAF. Jako jeden z hlavních organizátorů tzv. velkého útěku ze Saganu byl popraven gestapem. KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940–1945*. Praha: Naše vojsko, 2005, s. 272–284.

151 ALP, dopis z 30. 4. 1940.

přísahu.¹⁵² V srpnu 1940 se se svým otcem znovu setkal, a to přímo ve stanovém táboře v Cholmondeley u Chesteru.

Otec se synem spolu byli nadále v kontaktu. V září 1940 napsal otec Esterákovi ml. další dopis, tentokrát již z Londýna, ve kterém si stěžuje na neustále poplachy a problémy s tím spojené. Musel trávit noci v kryptě kostela, jelikož dům, ve kterém bydlel, se kvůli náletům stále trásl. Uvedl: *Zdá se, že jsme na frontě my tady i Vy v zázemí*. V důsledku toho se tedy v noci nevyspal a přes den se cítil příliš unavený. Jinak ale dle něj všichni (včetně místních obyvatel) zvládaly situaci dobře, a uměli o ní dokonce vtipkovat.¹⁵³

V období od prosince 1940 až do ledna 1941 absolvoval Evžen Esterák ml. školu pro důstojníky dělostřelectva v záloze v Leamingtonu, což mu výrazně pomohlo v následné vojenské kariéře. Brzy byl povýšen na svobodníka, desátníka a četaře aspiranta a na konci války těsně před svojí demobilizací se již mohl pyšnit hodností poručíka.¹⁵⁴

V průběhu let 1942 a 1943 absolvoval Esterák ml. další specializovaný výcvik, a to například kurz úderníků nebo radiotelegrafický kurz.¹⁵⁵ Uvažovalo se o něm totiž jako o kandidátovi na člena parašutistické skupiny, což dokládá i to, že se objevuje v seznamu účastníků speciálního výcviku z dělostřeleckého pluku.¹⁵⁶ Dle rodinného vyprávění se o něm uvažovalo dokonce jako o členu skupiny Anthropoid, nicméně vzhledem k tomu, kdy dle pramenů probíhal jeho speciální výcvik, se zcela určitě jednalo o některou z pozdějších misí. Nakonec vybrán nebyl, dále v tomto okruhu ovšem spolupracoval jako instruktor.¹⁵⁷

Od 4. prosince 1942 do 2. ledna 1943 absolvoval četař aspirant Evžen Esterák ml. *Assault kurs* (kurz útočného boje) ve Skotsku a následně i *PARA kurs* (parašutistický výcvik).¹⁵⁸ Dále navázal speciálním britským kurzem a radiotelegrafickým kurzem.¹⁵⁹ Přesto, jak bylo již zmíněno, pro žádnou zvláštní operaci vybrán nebyl.

Konkrétní hodnocení jeho výkonů lze nalézt v angličtině v Archivu bezpečnostních složek. Dle dostupného spisu byl v dobré fyzické kondici, snaživý, ale zároveň občas *líný* (možná myšleno spíše ve smyslu *pomalý*¹⁶⁰). Měl dobré výsledky, až na

152 VA-CRT, ref. 141.

153 ALP, dopis dr. Esteráka synovi ze dne 13. 9. 1940.

154 VA-CRT, ref. 141.

155 Tamtéž.

156 VUA-VHA, S. 37, sign. 37-289-1/36, jmenný seznam: příkaz k vyhotovení karet.

157 E-mailový rozhovor s Barbarou Catchpole, roz. Esterákovou, ze dne 29. 12. 2020.

158 VUA-VHA, S. 37, sign. 37-289-1/202, seznam absolventů speciálních výcviků; MAREK, Jindřich. *Pátou kartu bere smrt. Českoslovenští parašutisté v britských battledressích 1941–1945*. Cheb: Svět křídel, 2000, s. 212.

159 VA-CRT, ref. 141.

160 To by odpovídalo i rodinnému vyprávění, dle kterého byl Esterák ml. v průběhu výcviku šikovný, nicméně příliš pomalý. E-mailový rozhovor s Barbarou Catchpole, roz. Esterákovou, ze dne 29. 12. 2020.

průměrný šplh na laně, průměrné znalosti ohledně výbušnin, časté opakování chyb ve střelbě a podprůměrného výsledku v útočném boji. Dle závěrečného hodnocení byl příjemný a tichý, s nízkou výdrží. Ačkoliv pracoval dobře, jeho výkony nebyly konzistentní. Dále byl označen za inteligentního a schopného, nicméně potřeboval více zkušeností ve vedení.¹⁶¹

Rozhodně ovšem nelze říct, že by se Esterák ml. dostal do kariérní slepé uličky. Jeho vojenský postup pokračoval. V květnu 1943 složil důstojnickou zkoušku s dostatečným prospěchem. S tímto výsledkem se nespokojil a o rok později absolvoval opravnou zkoušku, kterou zakončil s hodnocením *dobrý*. Mezitím obdržel Československou vojenskou pamětní medaili.¹⁶²

Půl roku předtím, než Esterák ml. v září 1944 odešel do bitevního pole, stihl ještě absolvovat plynový kurz. Zúčastnil se vylodění na pevninu ve Francii a zapojil se do bojů u Dunkerque.¹⁶³ Československá samostatná obrněná brigáda se od začátku války přímých bojových akcí neúčastnila, zejména kvůli nedostatečným zálohám, což československé vojáky dost frustrovalo. I tento útvar se ale nakonec dočkal. Brigáda se v říjnu 1944 přesunula k francouzskému přístavu Dunkerque, kde měla mít hlavní úlohu při jeho obléhání. Spojencům skutečně postačilo „pouhé“ obklíčení, které mělo uzavřít početnou německou posádku, jelikož přístav sám o sobě příliš strategicky významný nebyl. Němci se nicméně opírali o mohutné dělostřelectvo a složitý terén, takže se rozhodně nejednalo o jednoduchý úkol. O působení Čechoslováků u Dunkerque informovala i agentura Reuter, což byla první úřední zmínka o této jednotce na západní frontě. Československá brigáda se touto akcí významně zapsala do dějin československého zahraničního odboje.¹⁶⁴

U Dunkerque vykonal Esterák ml. hrdinský čin, když za silného dělostřeleckého a minometného ostřelování opravil poruchu střelecké linky a zajistil tak v kritické chvíli pokračování dělostřelecké palby spojenců.¹⁶⁵ Za svoji statečnost byl odměněn Československou medailí za chrabrost, která mu byla udělena v lednu 1945. Později byl také vyznamenán Československou medailí za zásluhy II. stupně a Československým válečným křížem 1939.¹⁶⁶

Do osvobozeného Československa se Esterák ml. vrátil s československou obrněnou brigádou po skončení války v roce 1945.¹⁶⁷ V Plzni se v polovině května znovu

161 ABS, f. 302, sign. 302-139-7/19, Para-military report, 2. 1. 1943.

162 Tamtéž.

163 VA-CRT, ref. 141.

164 ČEJKA, Eduard, ref. 80, s. 465–469.

165 NĚMEČEK, Jan a kol. *Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně V (1945)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2016, s. 121.

166 VA-CRT, ref. 141.

167 ČEJKA, Eduard, ref. 80, s. 520.

setkal nejen se svým otcem, ale i se svojí sestrou Janou¹⁶⁸. Ta do Plzně přijela na základě informace z dopisu od Esteřáka st., díky čemuž se poprvé mohli všichni tři po dlouhých šesti letech setkat.¹⁶⁹

Po skončení války nastal čas k pokusu o návrat k normálnímu životu. Dne 7. července 1945 Esteřák ml. oficiálně opustil armádu. V říjnu toho roku se ovšem ještě dočkal povýšení do hodnosti nadporučíka dělostřelectva v záloze. Získal také osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., čímž mu byla přiznána účast na národním boji za osvobození.¹⁷⁰ Následně začal znovu studovat vysokou školu. Ačkoliv to po dlouhé, šestileté pauze nebylo vůbec jednoduché, studium se mu podařilo ukončit a získal titul inženýra.¹⁷¹

Esteřák ml. se o více než dvě desetiletí později otiskl do archivních pramenů ještě jednou. Pražská Státní bezpečnost na něj vedla složku a sledovala jej, jelikož v období 1968–1969 participoval na vytváření seznamů členů KSČ, kteří měli být zbaveni funkcí a propuštěni ze závodu, ve kterém pracoval. Podílel se také na akcích proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. V roce 1976, kdy odešel do důchodu, byl jeho spis uložen do archivu a roku 1984 byl z důvodu jeho úmrtí bohužel skartován. K dispozici je tedy pouze citované rozhodnutí o skartaci.¹⁷²

Závěrem lze uvést, že Ing. Evžen Esteřák ml. svou životní poutí nijak nezůstal ve stínu svého otce. Během druhé světové války se aktivně zapojil do zahraničního odboje a byl činný také v období tzv. pražského jara. Esteřák ml. zemřel náhle 11. února 1984 na nádraží v Praze-Vršovicích na zástavu srdce.¹⁷³

Poválečné období

Po skončení války se Evžen Esteřák st. nevrátil ke své advokátní praxi, ale pokračoval v kariéře v československé armádě, respektive na Ministerstvu národní obrany. V červnu 1945 byl přidělen k IV. (evidenčnímu) odboru MNO v Praze a následně se stal jeho přednostou. S účinností k září¹⁷⁴ stejného roku byl povýšen na majora justiční služby a o měsíc později na plukovníka justiční služby.¹⁷⁵ Tento

168 Jana Helena Norková, roz. Esteřáková, (16. 5. 1923 – 10. 11. 2013) byla jedinou dcerou Evžena Esteřáka st. a Jany Esteřákové Šípkové. Většinu života prožila v Telči a pracovala jako úřednice. Dne 29. 12. 1943 se provdala za Bohumila Norka, majitele lihovaru v Telči. Měli spolu dvě dcery, Janu a Miloslavu. ALP, rodokmen.

169 E-mailový rozhovor s Ludkem Páralem ze dne 15. 12. 2020.

170 VA-CRT, ref. 141.

171 E-mailový rozhovor s Barbarou Catchpole roz. Esteřákovou ze dne 29. 12. 2020.

172 ABS, sign. SK-8-31-MV-001-0297, rozhodnutí o skartaci.

173 E-mailový rozhovor s Ludkem Páralem ze dne 6. 1. 2021.

174 Povýšení se totiž v Esteřákově případě často aplikovalo zpětně, tj. například v roce 1946 byl povýšen na plukovníka s účinností k roku 1945.

175 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

rychlý kariérní postup vlastně odpovídal Esterákovým stížnostem v londýnském exilu, že jeho funkci před válkou „doma“ zastával plukovník, který měl logicky vyšší platové ohodnocení.

Cesta za povýšením ovšem nebyla zdaleka tak jednoduchá. V květnu 1946 napsal Esterák dopis Ludvíku Svobodovi, toho času ministru národní obrany. Vzhledem k tomu, že mu bylo připisováno k tíži, že nebyl aktivním účastníkem v bitevním poli, ale pouze prakticky úředníkem na MNO v Londýně, rozhodl se generála Svobodu informovat o svojí činnosti ve Francii před evakuací do Velké Británie, tedy o skupině Paříž (více popsáno výše). Ačkoliv bez Esterákovy skupiny by pravděpodobně těžko došlo k evakuaci zbytku československé armády z Francie do Británie, Esterák sám si v londýnském exilu nijak nenáročoval žádné zásluhy. V dopise si ovšem stěžuje, že i když byl přednostou právního a legislativního odboru MNO, při povyšování byl často přehlížen a přeskakován služebně mladšími kolegy.¹⁷⁶

Ačkoliv se Esterák původně chtěl vrátit ke svému civilnímu povolání, bylo mu údajně v Košicích naznačeno, že by měl se službou pokračovat ještě rok až dva. Požádal tedy, aby se mohl stát důstojníkem z povolání. V roce 1946, tedy sedm let poté, co utekl z protektorátu do Polska, pro něj nebyla situace z hlediska profesního uplatnění v civilní sféře nijak příznivá. V advokátní praxi absentoval příliš dlouho a civilní správní úřady již byly také zaplněny. Esterák tedy prosil generála Svobodu o posouzení své vojenské činnosti a profesní kvalifikace, což měla být pravděpodobně zejména žádost o povýšení.¹⁷⁷ K advokátní praxi se Esterák skutečně nevrátil a v březnu 1947 byl vyškrtnut ze seznamu advokátů.¹⁷⁸

Na kvalifikační listině pro období od května do prosince 1945 nalezneme i popis Esterákova charakteru a vlastností. Zde je označen za svědomitého, sebevědomého, odpovědného, ale i temperamentního. Při jednání s nadřízenými byl prý ochotný a přímý, k podřízeným zase spravedlivý. Co se týče hodnocení jeho schopností, byl nadaný, uvažoval logicky a mohl čerpat z dobré paměti. Ovládal všechny potřebné zákony a předpisy. Byl ceněn také za dobrou znalost angličtiny.¹⁷⁹

Hodností plukovníka ovšem Esterákova cesta za povýšením nekončila. V lednu 1947 napsal dopis ministru spravedlnosti Prokopu Drtinovi¹⁸⁰, se kterým se

176 NA, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-26/1/20, dopis Evžena Esteráka ministrovi národní obrany Ludvíkovi Svobodovi, 20. 5. 1946.

177 Tamtéž.

178 *Věstník ministerstva spravedlnosti* 29, 31. 3. 1947, s. 39.

179 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esterák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

180 Prokop Drtina (1900–1980) byl právník, státní úředník (tajemník prezidenta Edvarda Beneše) a v exilu taktéž rozhlasový komentátor. V období 1945–1948 byl jako velký obhájce demokracie a právního státu ministrem spravedlnosti v československé vládě. Po převratu v roce 1948 byl režimem vězněn. Po propuštění žil v ústraní. KOUTEK, Ondřej. *Prokop Drtina. Osud československého demokrata*. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 398–399.

nejspíše znal z londýnského exilu. V dopise zmínil, že se bude brzy řešit jmenování generálů justiční služby. Stěžoval si, že je v tom zahrnut plukovník Otto Winterstein, kterým měl být přeskočen i při minulém povyšování, a až po jeho intervenci u ministra Svobody byl jmenován z majora rovnou plukovníkem, aby byl v postupu výše než Winterstein. Dle Esteřáka měl totiž Winterstein kratší právní i vojenskou praxi, a bylo by tedy nespravedlivé, kdyby v kariéře postupoval rychleji. Esteřák žádal tímto dopisem Drtinu o přímluvu, aby mohl být jmenován generálem justiční služby.¹⁸¹

Esteřák byl ovšem v poměrně krátké době několikrát povýšen, a tak byl jeho další postup pro vojenskou kancelář prakticky nemyslitelný. On ovšem oponoval, že v západním odboji se nepovyšovalo tak rychle jako na východě, a proto probíhalo rychlé povyšování po skončení války s cílem kompenzování těchto nerovností. Dále napsal, že podmínkou pro jeho setrvání ve vojenské službě bylo, že bude převzat jako plukovník. Tím byl ale jmenován v srpnu 1946 zpětně s účinností k říjnu 1945. Nicméně dle jeho názoru měl v té době praxi vyhovující všem podmínkám pro to, aby byl na takovou hodnost povýšen. Poukázal také na to, že i jiní byli povyšováni v rychlém sledu a nikdo s tím neměl problém. Údajně snad byl nejdříve k povýšení navrhován, ale po poznámce generála Bočka, že na vyšší hodnost může ještě počkat, byl z výběru odstraněn.¹⁸²

Napsal tedy Drtinovi další dopis, ve kterém znovu žádal o přímluvu, tentokrát u prezidenta, případně o schválení písemné žádosti, kterou by zaslal přímo prezidentovi. Věřil totiž tomu, že kdyby se Beneš dozvěděl o jeho činnosti ve Francii (tedy o jeho přispění k úspěšné evakuaci československých vojáků), jistě by na jeho povýšení změnil názor.¹⁸³

V tomto dopise Esteřák popsals také svou současnou (nejen ekonomickou) situaci. V exilu nebylo možné ze získaných prostředků nic ušetřit a doma mu nezbylo prakticky nic. Navíc finančně podporoval svého syna, který po návratu do osvobozeného Československa pokračoval v přerušném studiu na technice. Bydlel ve starožitně zařízeném bytě po Němce s tím, že zastaralý nábytek musel v blízké době odkoupit od národního výboru, aby měl vůbec nějaké vybavení. Nikoho z rodiny, natož svého 91letého otce, nechtěl svojí situací zatěžovat. Nejvíce by mu pomohl právě příplatek k povýšení.¹⁸⁴ Drtina Esteřákovi ještě v lednu odepsal, že se za jeho věc určitě postaví.¹⁸⁵ Evžen Esteřák se dočkal dekretu o povýšení na generála justiční

181 NA, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-26/1/19, dopis Evžena Esteřáka ministrovi spravedlnosti Prokopu Drtinovi, 20. 1. 1947.

182 Tamtéž.

183 NA, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-26/1/23, dopis Evžena Esteřáka ministrovi spravedlnosti Prokopu Drtinovi, 22. 2. 1947.

184 Tamtéž.

185 NA, f. Drtina Prokop, JUDr. – AMV 7, sign. 7-107-4/164, dopis ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny Evženu Esteřákovi, 22. 1. 1947.

služby v červenci 1947 (tedy necelý půlrok od citovaných dopisů) s tím, že účinnost byla stanovena k 1. říjnu 1946.¹⁸⁶

V roce 1947 Esteřák také obdržel osvědčení, které potvrzovalo, že byl od 1. srpna 1939 do 5. května 1945 účastníkem národního odboje.¹⁸⁷ V témže roce rovněž změnil pracovní místo. Z přednosta správního oddělení se stal zástupcem přednosta právního odboru MNO. Na této pozici setrval až do prosince 1948. Tehdy byl odeslán na dvouměsíční dovolenou a následně byl penzionován.¹⁸⁸ Od 31. ledna 1949 byl oficiálně ve výslužbě.¹⁸⁹

Politizace v armádě ovšem započala už v poválečném období, ještě před únoro-
vým převratem. Některých příslušníků se zbavovalo zkrátka tím, že byli moc staří
nebo protože neměli dostatečnou odbojovou činnost.¹⁹⁰ Jak je popsáno výše, Es-
teřák se poté musel vypořádávat se stejnými problémy a nakonec musel odejít do
penze právě pro údajný vysoký věk, ačkoliv byl (dle svých slov) stále v dobré kon-
dici.

V této době bylo prý na Esteřákovi vidět, že byl politickou situací a změnou po-
měrů zaražen. Podle zprávy zvláštní komise, která v roce 1951 přezkoumávala jeho
umístění do tábora nucené práce, jakmile začala první perzekuční opatření v armá-
dě, kvůli kterým byli „nespolehliví“ důstojníci odesíláni na dovolenou, byl překva-
pen, že nebyl mezi prvními. Údajně také *neprojevoval kladný postoj k lidově demo-
kratickému zřízení*.¹⁹¹

Odchod do penze nebyl tedy tím, co by si Esteřák přál. Snažil se najít jinou práci,
ovšem bezvýsledně. Několikrát se obrátil na umístovací komisi pro důstojníky, bo-
hužel ale bezúspěšně. Hledat zkoušel i na vlastní pěst, ať už u pražského magistrá-
tu, nebo u různých podniků. Vždy ale přišla zamítavá odpověď. Po dvou měsících
snahu o nové zaměstnání vzdal a začal se plně věnovat péči o domácnost a zahradu.
Manželka Eunice totiž chodila učit angličtinu do Ústavu moderních řečí v Praze.¹⁹²
Esteřák se příležitostně zaměstnával i neplacenou prací,¹⁹³ pomáhal také v nedale-
kém zahradnictví.¹⁹⁴

186 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, dekret prezidenta republiky o povýšení na generála, 5. 7. 1947.

187 ALP, osvědčení podle § 8 zák. č. 255/1946 Sb.

188 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/95, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

189 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, prvopis kvalifikační listiny – část II, 5. 5. 1945 – 31. 12. 1945.

190 KUDRNA, Ladislav. Akce D. In: *Valka.cz* [online]. 27. 2. 2015 [cit. 6. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/15354-Akce-D>.

191 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, zpráva komise o prošetření případu, 1951.

192 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/95, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

193 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968 od Ing. Evžena Esteřáka.

194 ALP, životopis (Jana Norková).

Po válce nebyl Esterák příliš společenský a setkával se jen s nejbližšími přáteli. Zdržovali se spolu s Judy většinou doma i proto, že ji jako cizinku několikrát na ulici bezdůvodně zadrželi, aby se na úřadě legitimovala.¹⁹⁵ S bývalými kolegy z MNO se údajně nevidal vůbec.¹⁹⁶

Zatčení a uvěznění

Plán na akci D se začal chystat již v dubnu 1948. Účelem bylo zbavení se „reakčních“ důstojníků. První místo, na které měly být tyto osoby odeslány, byl tábor nucené práce v Hodoníně u Kunštátu. Odtud ovšem nebylo příliš těžké utéct, a proto byl následně raději zvolen tábor v mírovské věznici. Začalo se ale domovními prohlídkami u vytipovaných důstojníků, při kterých byla snaha nalézt dokumenty a důkazy o protistátní činnosti, zbraně a střelivo nebo například šifrovací klíče. Po úspěšném nálezu se zahajovalo trestní stíhání.¹⁹⁷

Již předem se ale počítalo s tím, že všechny důstojníky se takto usvědčit nepodaří. Osoby, u kterých nebyl nalezen žádný usvědčující materiál a ani výslech nic neprokázal, se postupovalo tak, že byly postaveny před komisi pro zařazování osob do táborů nucené práce u krajského národního výboru, která rozhodla o umístění do tábora nucené práce (TNP) Mírov. Akce D se uskutečnila v dubnu, září a listopadu 1949 a v lednu, květnu a září 1950.¹⁹⁸

Tábory nucené práce byly zřízeny zákonem č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce. Účelem měla být výchova občanů k práci ve prospěch celku. Působnost pro správu těchto zařízení mělo Ministerstvo vnitra a krajské národní výbory. Zařazení sem mohli být občané ve věku od 18 do 60 let, kteří se vyhýbají práci nebo jinak ohrožují lidově demokratické zřízení, nebo osoby odsouzené na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, případně na základě některého z hospodářských zákonů nebo po spáchání správního přestupku. O zařazení do tábora a délce trestu rozhodovaly tříčlenné komise s tím, že pobyt mohl trvat od tří měsíců do dvou let. Zařazená osoba se mohla proti rozhodnutí odvolat, ale toto odvolání nemělo odkladný účinek, do jeho rozhodnutí musela tedy stejně do tábora nastoupit.¹⁹⁹ Jak z uvedeného vyplývá, odsuzování k práci v táborech nucené práce stálo zcela mimo justiční systém a dá se říci, že šlo o paralelní trestní řízení bez záruk jakýchkoliv práv pro obviněné a odsouzené.

Dne 10. ledna 1950 provedla pražská Státní bezpečnost domovní prohlídku u Esteráků. Účel pátrání ani zákonný důvod není v protokolu uveden. Při prohlídce byly zadrženy náboje, vojenské průkazy, různé fotografie a písemnosti, dokonce

195 Tamtéž.

196 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/95, zápis o výpovědi, 10. 1. 1950.

197 KUDRNA, Ladislav, ref. 190.

198 Tamtéž.

199 Viz § 1, 2, 3, 5 zákona č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce.

i Esteráková poslední vůle (tedy závěť). Prohlídce byl přítomen jak sám Esterák, tak jeho manželka Eunice.²⁰⁰

Ve stejný den byla s Esterákem sepsána výpověď k věci. Vypovídal o svém odchodu do penze a jakým způsobem si hledal další práci. Uvedl, že jeho snaha nebyla úspěšná a skončil pouze u péče o domácnost, jelikož manželka chodila vyučovat angličtinu. Vzhledem k tomu, že Judy byla národností Angličanka, tak se vyšetřovatelé samozřejmě zajímali i o její osobu. Dále se výslech zaměřoval na to, zda Esterák udržuje kontakty s někým z činné služby v armádě, což odmítl. Ani během dovolené v létě 1949 se prý s nikým takovým nesešel. Mimo dalších krátkých výletů do okolí od té doby Prahu neopustil.²⁰¹

Z protokolu o výpovědi vyplývá, že vyšetřovatelé se velmi snažili nalézt jakýkoliv náznak protistátní činnosti. Nejvíce se zajímali o Esterákovy kontakty, zejména s bývalými vojáky. Také musel vysvětlit, zda měl nějaké styky s cizinou, a to ať už ze služebních, nebo soukromých důvodů, například skrze manželku. Všechny tyto nářky Esterák popíral, a tak jediné, čím se „provinil“, bylo hledání zaměstnání mimo oficiální zdroje a vlastnictví pistole s náboji. To ovšem nebylo dost pro trestní stíhání nebo vytvoření politického procesu.

Státní bezpečnosti tak nezbylo nic jiného než navrhnout Ústřednímu národnímu výboru, aby byl Esterák zařazen do tábora nucené práce.²⁰² Jak je již uvedeno výše, tábory nucené práce byly zařízením, do kterých se odsuzovalo na základě neformálního řízení u komisí zřízených národními výbory, s tím, že toto řízení stálo mimo oblast trestní nebo přestupkovou a ani v něm neexistovaly stejné záruky jako v těchto odvětvích. Jednalo se tedy o nejjednodušší formu zbavení se nepohodlných občanů, kteří se nehodili pro „budování socialismu“.

Den po výslechu, tedy 11. ledna 1950, byl Esterák oficiálně zatčen bez uvedení konkrétního důvodu. Dne 12. ledna pak krajský velitel Státní bezpečnosti zpracoval návrh pro Ústřední národní výbor, aby byl Esterák zařazen do tábora nucené práce. Odůvodněním mělo být to, že Esterák pocházel z živnostenské rodiny, a proto se nikdy neživil poctivou prací. Z československé armády byl odeslán do penze údajně kvůli jeho politické nespolehlivosti. StB jej dále označila za *velmi nebezpečný živel*, který má díky své manželce Angličance styky s britským velvyslanectvím, a prý existovalo podezření, že pracuje pro cizí zpravodajskou službu. Smýšlením byl označen za *západáka*, který nenávidí lidově demokratické státní zřízení a dělnickou třídu, přičemž se nijak nezapojuje do budovatelského úsilí. Také mu bylo k tíži, že jej měl v oblibě „zrádcovský“ generál Ingr nebo že bydlí v nadrozměrném třípokojevém bytě, čímž přispívá k prohlubování bytové krize. Na závěr krajský velitel StB navrhl, aby byl Esterák zařazen k TNP na dobu co možná nejdelší.²⁰³

200 ABS, f. 305, sign. 305-662-3/88, zápis o zatčení, 11. 1. 1950.

201 Tamtéž.

202 Tamtéž.

203 Tamtéž.

Obvinění proti Esteřákovi se tedy opírala o obecné fabulace a o to, že si během londýnského exilu vzal za manželku britskou občanku. I to ovšem stačilo pro rozhodnutí komise o zařazení k TNP Mírov. Výměr byl pražskou komisí vydán 16. ledna, tedy necelý týden od provedení domovní prohlídky u Esteřákových. Evžen Esteřák byl oficiálně odsouzen ke 12 měsícům, a to z důvodu, že se jednalo o osobu podle § 2 odst. 1 písm. a) zákona o TNP, tedy takovou, která se vyhýbá práci nebo jinak ohrožuje lidově demokratické zřízení. Tento výměr byl Esteřákovi doručen už na Mírov, z čehož vyplývá, že zde byl uvězněn již před oficiálním rozhodnutím.²⁰⁴ Jakékoliv usnesení o uvalení vazby ale ve vyšetřovacím spise chybí. To ovšem není překvapující vzhledem k tomu, že celý „proces“ probíhal ve velmi neoficiální rovině.

Esteřák nepobýval pouze na Mírově. V únoru 1950, měsíc od svého uvěznění, byl převezen do věznice v Ruzyni, kde byl šest týdnů vyslýchán. Podmínky tam měl žalostné. Během výslechu Esteřák zhubl o 25 kilogramů. Následně byl transportován do věznice v Mladé Boleslavi. Na obou těchto místech mu byla odpírána lékařská péče. Správce nemocnice v Boleslavi prý uvedl, že MNO zakázalo poskytovat Esteřákovi jakékoliv léčení. V případě nutnosti mohl být maximálně převezen do některé speciální nemocnice. Esteřák tedy zahájil hladovku a napsal dopis na MNO. Týden nato byl opět převezen na Mírov. Péče lékařů mu ovšem byla odpírána až do jeho propuštění.²⁰⁵

Z výslechu na Ruzyni vznikl protokol o čtyřiceti stranách. Na první straně je uvedeno datum 23. února, na třicáté osmé straně pak 1. března a na závěr 3. duben 1950. Výslech opravdu musel probíhat zhruba uvedených šest týdnů. Esteřák byl na základě dokumentů z londýnského exilu podezříván z toho, že se účastnil zpravodajské činnosti při pobytu v SSSR a že pro londýnskou vládu označoval osoby komunistického přesvědčení.²⁰⁶

Současně s rozhodnutím o přidělení do TNP Mírov byla Esteřákovi také odebrána vojenská hodnost. V listopadu 1950 mu na Mírov přišlo oficiální rozhodnutí, kterým byl degradován na vojína v záloze. Výše jeho důchodu ovšem zůstala nedotčena.²⁰⁷ To byl později jeden z Esteřákových argumentů při snaze o navrácení hodnosti po propuštění z tábora.

Poměry v TNP Mírov byly nepochybně tvrdé. Možnost zaslání balíku s nějakými věcmi se naskytlá výjimečně v prosinci 1950, kdy Esteřák napsal své dceři, že má možnost pouze v prosinci toho roku přijmout zásilku do 10 kg. V balíku ovšem nesměl být žádný dopis. Dopisy jako takové byly omezeny na třicet řádků na jedné straně.²⁰⁸ V dalším lístku poděkoval za zasláný balíček a dceru se zetěm upozornil, že tato úleva platila jen v prosinci.²⁰⁹

204 ALP, výměr z 16. 1. 1950.

205 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

206 ABS, f. 302, sign. 302-96-2/40-79, protokol, 23. února 1950, s. 1-40.

207 ALP, rozhodnutí o odebrání hodnosti.

208 ALP, dopis Evžena Esteřáka z 5. 12. 1950.

209 ALP, dopis Evžena Esteřáka z 26. 12. 1950.

Esteřákova dcera Jana Norková k tomu po roce 1989 v žádosti o odškodnění napsala: *[B]yla jim odmítána léčební péče, nesměli psát domů, za celou dobu jsem mohla jenom jednou otce navštívit, nesměly se jim posílat balíčky s jídlem. [...] Stačil [by] týden dva a otec rozšířil řadu [těch], kteří se nevrátili.*²¹⁰

Po Esteřákově zatčení se situace zkomplikovala i jeho manželce Eunice. Delší dobu nedostávala o manželovi žádné zprávy a byla předváděna k obtěžujícím výslechům. Také se musela přestěhovat do jiného domu v Horních Počernicích. Tento dům byl na odlehlém místě za lesem. Eunice navíc trpěla špatným psychickým stavem poté, co byla za války po bombardování zasypána v poškozeném domě v Londýně.²¹¹

Ve stejné době, kdy Esteřák žádal o balík na Mírov, tedy v prosinci 1950, byla z Československa bez uvedení důvodu Esteřákova manželka Eunice vyhoštěna.²¹² Ačkoliv se proti výměru Krajského národního výboru Praha odvolala, neměla ve věci úspěch a dne 20. prosince 1950 opustila území Československa. Ve Velké Británii našla znovu místo bankovní úřednice.²¹³

V táboře nucené práce strávil Esteřák nakonec celkem rok a půl, ačkoliv byl původně komisí „odsouzen“ ke dvanácti měsícům. Propuštěn byl až 11. června 1951 a hlásit se měl k Okresnímu úřadu ochrany práce v Brandýse nad Labem.²¹⁴ Při propuštění mu bylo údajně sděleno, že se do tábora dostal neoprávněně, a byla mu slíbena satisfakce tím, že mu zůstane penze²¹⁵ (včetně nároku na byt).²¹⁶ Ve zprávě komise, která jeho umístění do TNP prošetřovala, se skutečně píše, že Esteřák byl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a vysokému věku odsouzen neoprávněně a měl by být co nejdříve propuštěn.²¹⁷

Zpráva komise, na jejímž základě byl Esteřák z Mírova propuštěn, se nyní nachází ve Vojenském ústředním archivu. Komise měla za úkol prošetřit jeho případ a v úvodu dokumentu je shrnuto, proč byl vůbec internován. Nově se tedy můžeme dočíst, že Esteřák *[b]yl ve velmi úzkých vztazích k reakčním politickým kruhům, kritizoval při různých příležitostech poměry, stále porovnával, jak to bylo na západě a jak je to tady. Vyslovoval různé pochybnosti o správnosti naší politiky. Kritizoval dvouletý plán a vyjadřoval se s pohrdáním o brigádách. Jistý příslušník jeho oddělení si svého času stěžoval, že se bojí projevit svůj politický postoj, protože šéf [Esteřák] nemůže komunisty ani vidět a on by s ním proto v úřadě nevydržel.*²¹⁸ To jsou informace, které

210 ALP, dopis Jany Norkové MV ČR z 23. 8. 1991.

211 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

212 ALP, dopis Místnímu národnímu výboru v Klánovicích z 6. 8. 1951.

213 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

214 ALP, propouštěcí potvrzení.

215 Výše penze nicméně Esteřákovi snížena vůbec nebyla, viz výše.

216 ALP, dopis MNV v Klánovicích z 6. 8. 1951.

217 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, zpráva komise o přešetření případu, 1951.

218 Tamtéž.

se v Esterákově vyšetřovacím spise vůbec nenacházejí a ani nejsou přímo uvedeny v odůvodnění rozhodnutí o jeho umístění v TNP Mírov. Zde je tedy poprvé oficiálně patrný politický důvod Esterákovy internace.

Dlouhý pobyt na Mírově se nicméně nenávratně podepsal na Esterákově zdraví. I po návratu z výslechu na Ruzyni mu byla nadále odírána lékařská péče. Po propuštění trpěl cukrovkou, se kterou měl spojeny další komplikace, například zánět nervového ganglia, polyneuropatii, vysoký tlak, srdeční potíže a také částečnou ztrátu zraku. Následně několikrát ztratil řeč a paměť, pravděpodobně v důsledku mozkové mrtvice. Možnosti zotavení byly omezené i proto, že Esteráková manželka, která by o něj mohla pečovat, byla vyhoštěna do Velké Británie a jemu přidělený byt byl v domě, ve kterém se v zimě dalo žít jen stěží.²¹⁹ Esteráková dcera později v žádosti o odškodnění uvedla, že Esterák nesl svůj špatný zdravotní stav velmi těžce (před internací nikdy nebyl vážně nemocen) a při léčení v lázních v Poděbradech ho museli hlídat kvůli jeho sebevražedným myšlenkám.²²⁰

Návrat do Československa nebyl Eunice Esterákové povolen. Alespoň tedy svému manželovi posílala z Velké Británie léky na cukrovku. Esterák byl každopádně nucen žít v nevyhovujících podmínkách, přičemž nebyl nikdo, kdo by se o něj mohl postarat. Eunice bylo alespoň umožněno, aby v září roku 1957 přijela do Československa na turistické vízum, s Evženem Esterákem se tedy ještě před jeho smrtí naposled shledali.²²¹

Na konci roku 1954 Krajská vojenská správa v Praze nařídila šetření ohledně Evžena Esteráka. Lékařská komise Okresní vojenské správy Říčany došla k závěru, že se jedná o těžce nemocného člověka s cukrovkou a vysokým krevním tlakem. Esterák bydlel v obci Kaliště a vesměs se s nikým nestýkal. Staral se zejména o svoje vnučky, jedenáctiletou Janu, sedmiletou Miluši a čtyřletou Barboru.²²² Pravděpodobně se jednalo o šetření v souvislosti s Esterákovými žádostmi o prošetření jeho případu a navrácení vojenské hodnosti.

Na přelomu let 1957 a 1958 se péče o Esteráka ještě více zkomplikovala. Jeho dcera i snacha onemocněly tuberkulózou a musely být hospitalizovány. Dvouletá vnučka Jindřiška musela být umístěna do dětského domova, jelikož syn Esterák ml. musel chodit do zaměstnání, aby mohl rodinu dále zabezpečovat. Vnučku Barbaru²²³ si mezitím vzal Esterák k sobě do péče.²²⁴

Barbara tehdy žila u svého dědy několik týdnů. Dnes na toto období vzpomíná takto: *Byl to docela vojenský život. Ráno brzy budíček, pak se trochu učít, trochu volna,*

219 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

220 ALP, dopis Jany Norkové MV ČR z 23. 8. 1991.

221 ALP, příloha k žádosti o vydání cestovního dokladu.

222 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esterák, šetření k vrácení hodnosti, 2. 12. 1954.

223 Barbara Esteráková byla později úspěšnou závodnicí v plavání. Startovala za plavecký oddíl TJ Bohemians Praha a v šedesátých letech se stala i mistryní ČSSR.

224 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

*návštěva u známých od dědy a večer před spaním poslouchat 10 minut hudby z rádia. Myslím si ale, že jsme si docela rozuměli.*²²⁵ Lze usoudit, že ačkoliv byl Esteřák tou dobou velmi nemocen, sám by potřeboval pečovatele či pečovatelku a žil v poměrně nuzných podmínkách, zvládl se o sebe i o svou vnučku dobře postarat.

Esteřák v únoru 1958 žádal o vydání cestovního pasu, aby mohl vyjet na tříměsíční turistické vízum do Spojeného království za svojí manželkou Eunice. Ta se tam o něj měla postarat a zajistit mu patřičnou léčbu. Svého vydání se ovšem před smrtí nedočkal.²²⁶ Krátce po jeho smrti Ministerstvo zahraničí doručilo zamítavé rozhodnutí s tím, že Esteřákova cesta do zahraničí je nežádoucí.²²⁷

Evžen Esteřák zemřel dne 29. března 1958 ve věku 67 let v pražské nemocnici na následky krvácení v mozku a edém plic.²²⁸ Pohřeb proběhl 4. dubna 1958 ve velké obřadní síni krematoria na Praze 12. Následně bylo tělo zpopelněno.²²⁹ Esteřák je pohřben v Olomouci v rodinné hrobce společně se svými rodiči.

Rehabilitace

Jak je uvedeno výše, o revizi svého případu a zejména o navrácení vojenské hodnosti neúspěšně žádal již sám Esteřák po svém propuštění, a to několikrát. O totéž se pokusil po jeho smrti jeho syn Evžen Esteřák ml., který podal žádost o rehabilitaci k Okresnímu soudu Praha-východ.²³⁰ Dopis psaný na stroji je velmi cenným životopisem, zejména z hlediska období po roce 1948. Ačkoliv tento pokus učinil v roce 1968, tedy v období tzv. pražského jara, ani tato žádost o navrácení hodnosti nebyla úspěšná.

Po událostech v roce 1989 nastal čas i pro rehabilitaci politických vězňů. S obměnou politické situace tudíž nastala nová šance i pro Esteřákovu rehabilitaci, o kterou se tentokrát pokusila jeho dcera Jana Norková. Ta 10. srpna 1990 zaslala přípis Centrální rehabilitační komisi Federálního ministerstva obrany společně s vyplněným dotazníkem. Norková navíc přiložila výměr o zařazení do TNP z 16. ledna 1951, rozhodnutí o odnětí vojenské hodnosti z 18. října 1950 a další vhodné dokumenty, které měla k dispozici. Současně s tím také požádala o soudní rehabilitaci svého otce.²³¹

Dne 23. srpna 1990 vydal prezident Václav Havel rozkaz, kterým byl zrušen výnos ministra národní obrany, jenž původně odňal Esteřákovi vojenskou hodnost brigádního generála ve výslužbě.²³² K příležitosti vyhlášení tohoto rozkazu a jmenování

225 E-mailový rozhovor s Barbarou Catchpole, roz. Esteřákovou, ze dne 29. 12. 2020.

226 ALP, příloha k žádosti o vydání cestovního dokladu.

227 ALP, žádost o rehabilitaci z r. 1968.

228 ALP, Evžen Esteřák – úmrtní list.

229 ALP, Evžen Esteřák – parte.

230 ALP, dopis Jany Norkové MV ČR z 23. 8. 1991.

231 ALP, zaslání dotazníku a dokladů ve věci rehabilitace mého otce dr. Eugena Esteřáka.

232 ALP, rozkaz prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky z 23. 8. 1990.

Evžena Esteřáka do generálské hodnosti byla Jana Norková pozvána na 27. srpna 1990 na slavnostní ceremoniál do Prahy.²³³ Norkové byla v září 1990 také doručena oficiální omluva ministra obrany za všechna příkoří vůči jejímu otci i jí samotné. Ministr zároveň oznámil, že prezident Esteřákovi navrátí jeho hodnost a jedná se o oficiální potvrzení o jeho rehabilitaci.²³⁴

Žádosti o soudní rehabilitaci Esteřáka ovšem nebylo vyhověno. Soudní rehabilitace totiž nemohla být provedena, protože Esteřák soudně trestán vůbec nebyl. Neexistoval tedy rozsudek, který by bylo možné revidovat. Jak je uvedeno výše, Esteřák byl umístěn do TNP Mírov na základě rozhodnutí zvláštní komise národního výboru a nejednalo se o trestní řízení.²³⁵

Evženu Esteřákovi tedy byla in memoriam vojenská hodnost brigádního generála ve výslužbě nakonec navracena. Na finanční kompenzaci dle mimosoudní rehabilitace by ovšem měl nárok pouze Evžen Esteřák sám, nikoliv jeho potomci. Je paradoxní, že pokud by tehdejší režim postupoval správně dle trestních předpisů a Esteřák by měl možnost se proti obviněním bránit u soudu, měla by jeho dcera na odškodnění (pravděpodobně) nárok. Tím, že se vytvořily zvláštní komise sui generis, které mohly rozhodovat o vině a trestu, ačkoliv to by měl v demokratické společnosti činit jedině soud, byla možnost odškodnění vyloučena. Není tedy divu, že s takovým výsledkem dlouholeté snahy o rehabilitaci Evžena Esteřáka se Jana Norková těžko smířovala.

Závěr

Lze uzavřít, že Evžen Esteřák byl významnou osobností nejen v kontextu historie města Olomouce, ale i v rámci celých československých vojenských dějin dvacátého století. Většího uznání se nicméně bohužel během svého života nedočkal. Naopak se stal terčem politického pronásledování jako nepohodlná osoba. V této studii jsem se pokusila alespoň částečně splatit dluh vůči Esteřákovi a jeho rodině, aby byl připomenut jeho význam.

Evžen Esteřák byl olomouckým rodákem. Narodil se do rodiny kožešníka a úspěšného podnikatele Jana Esteřáka jako jedno z pěti dětí. Esteřákovi rodiče se vypracovali z nuzných poměrů, všem svým dětem ovšem dali možnost vzdělání. Esteřák tedy vystudoval klasické gymnázium v Olomouci (dnešní Slovanské gymnázium) a po maturitě nastoupil na právnickou fakultu v Praze.

Ačkoliv úspěšně odpromoval jako doktor práv, s počátkem praxe musel vyčkat. Začala první světová válka a byl odveden do armády. Po dokončení důstojnické školy nastoupil do válečné služby s tím, že nejvíce času strávil na italské frontě. Morálka

233 ALP, pozvánka MO ČSFR pro Janu Norkovou na slavnostní obřad.

234 VÚA–VHA, Sb. KL, Evžen Esteřák, dopis ministra národní obrany Janě Norkové, 17. 9. 1990.

235 ALP, Federální ministerstvo obrany – Správa vojenských soudů, návrh na zahájení rehabilitačního řízení, čj. Tr 3092/90.

českých vojáků na této frontě nebyla pevná, nicméně situace byla jiná než na východní frontě, kde Češi přebíhali k protivníkovi, aby nastoupili do Československé legie. Esteřák svízelnou situaci, stejně jako mnoho dalších Čechů, vyřešil tak, že spolykal mnoho prášků, aby onemocněl a mohl se vrátit do Prahy. Rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československé republiky tedy Esteřák sledoval přímo v Praze, kde už mohl plnohodnotně žít se svou první manželkou Janou Esteřákovou Šípkovou. Po tzv. velké válce mohl začít s koncipientskou praxí a následně složit advokátní zkoušky.

Esteřák začal působit jako samostatný advokát a otevřel si vlastní advokátní kancelář. Věnoval se především trestnímu právu. Byl také (stejně jako mnoho dalších advokátů tehdejší doby) činným politikem. Byl zvolen do olomouckého zastupitelstva a do městské rady. I přes zhoršení situace v roce 1938 stále oponoval německým politikům na radnici, například zabránil stržení Masarykova pomníku na náklady města. Nakonec mu byl na radnici zakázán přístup a pod hrozbou zatčení utekl do Polska.

V polském Krakově podal Esteřák přihlášku k československé armádě, čímž začala jeho životní etapa odbojáře. Původně působil v československém legionu v Polsku pod vedením Ludvíka Svobody, se kterým byl zajat Rudou armádou a následně internován v Sovětském svazu. Přes nemalé obtíže se pak dostal přes Istanbul do Francie. Od července 1940 působil ve Velké Británii, kde byl přidělen k nově ustanovenému Ministerstvu národní obrany. Stal se zde přednostou justičního a právního oddělení a v průběhu války byl několikrát povýšen. Byl též členem Vrchního polního soudu v Londýně. V rámci svého působení v Londýně také poznal svou druhou manželku, bankovní úřednici Eunice (Judy) Esteřákovou. Ta po svatbě přijala československé občanství a po válce se s Esteřákem přestěhovala do osvobozeného Československa.

Ve Francii a později ve Velké Británii působil v zahraničním odboji také Esteřákův syn Evžen Esteřák mladší. Krátce po uzavření vysokých škol utekl přes Slovensko, Maďarsko, Jugoslávii a Itálii do Francie, kde vstoupil do československé armády. Ve Velké Británii působil v Chalmondeley a v dalších posádkách u dělostřelectva. Díky absolvování důstojnické školy byl postupně povýšen až na poručíka. O Esteřákovi ml. se také uvažovalo jako o členu parašutistické skupiny. Prošel speciálním výcvikem, nicméně byl pro tyto účely příliš pomalý, chyboval ve střelbě a měl nízkou výdrž. Dále se vyznamenal v bojích u Dunkerque, kdy během nepřátelské palby opravil poruchu střelecké linky a jednotka tak mohla pokračovat v dělostřelecké palbě.

Evžen Esteřák st. se z Velké Británie nejdříve přesunul společně s exilovou vládou do Košic a až po osvobození se mohl konečně vrátit do obnoveného Československa. Zůstal v Praze na Ministerstvu národní obrany, kde se stal znovu přednostou. Nakonec byl povýšen až na hodnost generála justiční služby.

Jeho kariéra byla ovšem ukončena předčasně kvůli politickým změnám v roce 1948. Nejdříve byl nuceně odeslán do penze, poté zatčen a uvězněn v TNP Mírov.

O jeho umístění do TNP rozhodla tříčlenná komise národního výboru s výměrem na jeden rok, a to prakticky bez jakéhokoliv dokazování. Přesto byl Esteřák takto uvězněn rok a půl, než zvláštní komise rozhodla o přezkumu jeho věci a propuštění na svobodu. V této době byl také vyslýchán na Ruzyni, kde mu byla odpírána lékařská péče a kde byl dotazován na různé další „nepřátelské“ osoby. Celé toto martyrium se nenávratně podepsalo na jeho zdraví. Zároveň byla Esteřáková manželka jako britská občanka vyhoštěna z Československa. Eunice již nebylo umožněno se svým manželem znovu žít ve společné domácnosti. Esteřák zemřel v roce 1958 a pohřben je v Olomouci v rodinné hrobce.

O jeho rehabilitaci se později pokoušely jeho dvě děti. Syn Evžen Esteřák podával žádost v roce 1968, ale neměl úspěch. Esteřák st. byl rehabilitován až po změně režimu po roce 1989, kdy se o to pokusila jeho dcera Jana Norková. Ačkoliv byl celý proces problematický, zejména proto, že neproběhl žádný oficiální soudní proces, a soudní rehabilitace byla tedy vyloučena, výnos o odnětí vojenské hodnosti Esteřáka byl nakonec zrušen a Evžen Esteřák se stal in memoriam brigádním generálem.

Na závěr lze říci, že Evžen Esteřák byl inteligentní, cílevědomý, svědomitý a temperamentní člověk, který se zajímal o svět kolem sebe. Ačkoliv byla jeho životní dráha kvůli politické perzekuci nepochybně zkrácena, zvládl vybudovat úspěšnou kariéru samostatného advokáta, komunálního politika a následně vojáka a úředníka.